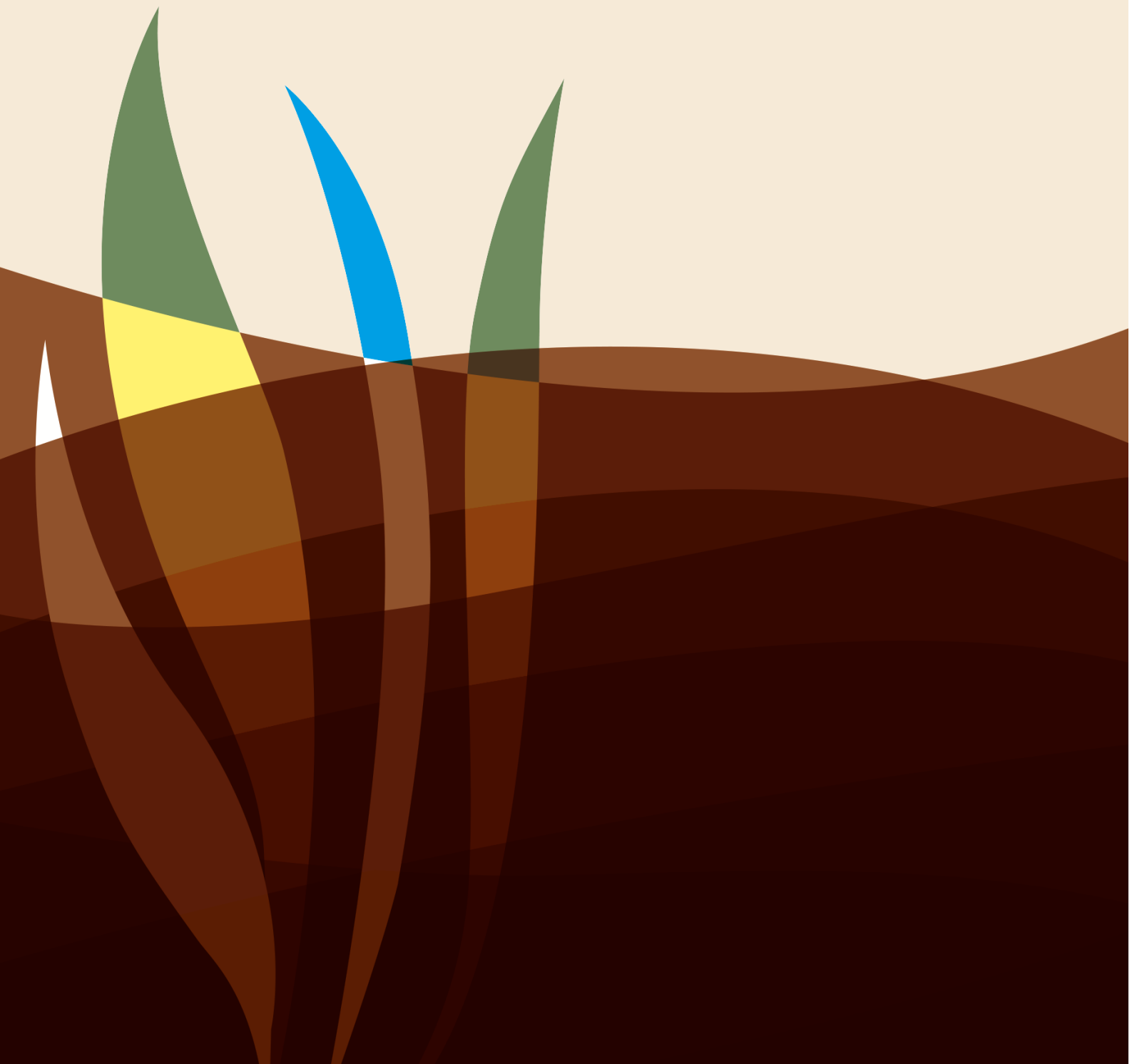

ACTA CARPATHICA 22

ACTA CARPATHICA

22

Дрогобич 2014

Publikacja dofinansowana ze środków UE w ramach projektu
“Integracja środowisk naukowych obszaru pogranicza Polsko-Ukraińskiego”.
Jej treść nie odzwierciedla poglądów UE,
a odpowiedzialność za zawartość ponosi Uniwersytet w Rzeszowie.

Redaktor: Jan Gąsior
Świetlana J. Wołoszańska
Bernadeta Alvarez
Weronika Janowska-Kurdziel
Dorota Grabek-Lejko
Witalij Fil
Wasył Stachiw
Natalija Hojwanowycz

Opracowanie redakcyjne i korekta: Zespół Projektowy

Projekt okładki: Piotr Wisłocki

Wydawca: Katedra Gleboznawstwa, Chemii Środowiska i Hydrologii
Wydział Biologiczno-Rolniczy Uniwersytetu Rzeszowskiego
ul. M. Ćwiklińskiej 2
35-601 Rzeszów
Polska

wspólnie z Wydział Biologiczny Uniwersytetu Pedagogicznego w Drohobyczu
ul. T. Szewczenka 23
82-100 Drohobycz
Ukraina

ISBN 978-83-7667-162-8
ISBN 978-617-7235-64-3

Skład, łamanie, druk i oprawa: PP “Posvit”, ul. I. Mazepu, 5
82-100 Drohobycz

Nakład 50 egz.

ЗМІСТ / CONTENTS

НАДІЯ СТЕЦУЛА

Теоретичні і прикладні аспекти функціонування природних та агропромислових об'єктів передгірської та гірської зони Карпат (21-23 жовтня, 2014 рік)

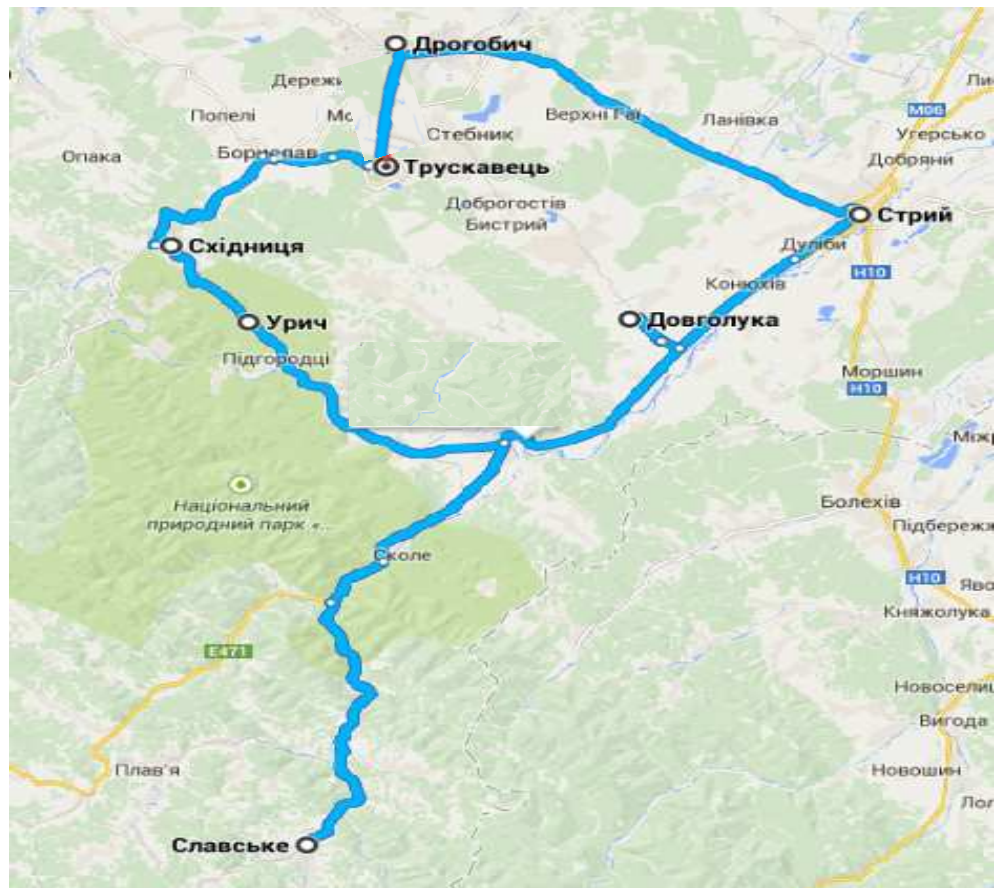
1. АГРОПРОМИСЛОВІ ОБ'ЄКТИ ПЕРЕДГІРСЬКОЇ ЗОНИ КАРПАТ (місто СТРИЙ)	5
1.1 Лікарські рослини Карпатського краю	5
1.2 Приватне підприємство "Рослина Карпат"	6
1.3 Аграрний коледж. "Музей хліба"	8
2. КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ "ВЕРХОВИНА" (м. СТРИЙ)	11
3. РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ ТА ПРИРОДООХОРОННІ ТЕРИТОРІЇ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ ЛЬВІВЩИНИ	13
3.1 Біоресурсний потенціал передгірської зони Карпат	13
3.2 Гірські масиви нижнього поясу Карпат (місто Славське) ...	20
3.3 Мінеральні джерела та їх лікувальні властивості (селище Східниця)	24
3.4 Археологічна пам'ятка природи "Урицькі скелі" Фортеця Тустань"	29
TEORETYCZNE I PRAKTYCZNE ASPEKTY FUNKCJONOWANIA OBIEKTÓW NATURALNYCH I ROLNICZYCH W PODGÓRSKIEJ I GÓRSKIEJ CZĘŚCI KARPAT (streszczenie) ..	32
THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS OF NATURAL AND AGRO-INDUSTRIAL PROJECTS IN THE FOOTHILL AND MOUNTAIN AREAS OF THE CARPATHIANS (summary)	41
Література.....	49

**Путівник міжнародної науково-практичної конференції
“ТЕОРЕТИЧНІ І ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ПРИРОДНИХ ТА АГРОПРОМИСЛОВИХ ОБ’ЄКТІВ
ПЕРЕДГІРСЬКОЇ ТА ГІРСЬКОЇ ЗОНИ КАРПАТ”**

Дрогобич – Стрий – Довголука – Славське – Східниця – Урич – Дрогобич

**Przewodnik międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji
“TEORETYCZNE I PRAKTYCZNE ASPEKTY
FUNKCJONOWANIA OBIEKTÓW NATURALNYCH I
ROLNICZYCH W PODGÓRSKIEJ I GÓRSKIEJ CZĘŚCI KARPAT”**
Drohobycz – Stryj – Dołhołuka – Sławsko – Schidnycia – Uricz – Drohobycz

**International theoretical and practical conference guide
“THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS OF NATURAL AND
AGRO-INDUSTRIAL PROJECTS IN THE FOOTHILL AND
MOUNTAIN AREAS OF THE CARPATHIANS”**
Drohobych – Stryi – Dovholuka – Slavsk – Skhidnitsa – Urich – Drohobych

1. АГРОПРОМИСЛОВІ ОБ'ЄКТИ ПЕРЕДГІРСЬКОЇ ЗОНИ КАРПАТ (місто СТРИЙ)

1.1 Лікарські рослини Карпатського краю

“Про здоров'я люди молять Богів,
але вони не розуміють,
що його збереження залежить
від них самих”

Гінократ

Рослини є основним джерелом життєдіяльності організму, оскільки забезпечують його необхідними біологічно-активними речовинами (вітамінами, вуглеводами, мікро- і макроелементами, рослинними жирами, білками) та виявляють і відновлюючу дію.

Карпатський регіон різноманітний за флористичним складом рослинного покриву, є природним банком унікальної лікарської сировини. Перші ботанічні дослідження Передкарпаття розпочалися на початку позаминулого століття *В. Бессером* та *А. Завадським*. У їхніх працях охарактеризовано карпатську рослинність та географію рослин Галичини. Дослідники опублікували узагальнюючі списки флори регіону. Упродовж останніх десятиліть розширилися напрямки ботанічних досліджень флори західних областей України. Вони присвячені класифікації рослинності Українських Карпат (*М. Голубець*), геоботанічному районуванню заходу України (*Ю. Шеляг-Сосонко, Г. Куковиця*), ресурсному потенціалу (*П. Ващенко, С. Харкевич*), збереженню флори (*В. Чопик*). Починаючи із 40 р. ХХ ст., увага вчених була спрямована на вивчення флори лікарських рослин західних областей. Цілющі властивості лікарських рослин, способи приготування ліків описані в книгах *Ю. Лити* “Ліки під ногами” (1943 р.), *М. Носаль, І. Носаль* “Лікарські рослини і способи їх застосування в народі” (1962 р.), *В. Кархут* “Ліки навколо нас” (1973 р.) та ін. Цінною працею щодо вивчення лікарських рослин Карпат є монографія *В. Комендара* “Лікарські рослини Карпат” (1971 р.). У ній автор серед 2 тис. дикорослих судинних рослин Карпат виділяє 350 видів, що мають лікувальні властивості. У праці описано понад 230 видів лікарських рослин, частина з них застосовується у науковій і народній медицині, частина – тільки у народній.

Незважаючи на досить високі темпи розвитку флористичних досліджень, в останні десятиліття залишається невирішеною ціла низка проблем, для розв'язання яких необхідна інтеграція підходів і методів з інших суміжних дисциплін, зокрема, порівняльної флористики, екології, біоморфології, на основі врахування особливостей передгірської місцевості. Одним із першочергових завдань є дослідження стану антропогенної трансформації флори, прогноз динаміки, синекології флористичних угруповань. Необхідно продовжити вивчення хорологію видів лікарських рослин, а також їх збереження та відтворення на території передгірської та гірської зон Карпат.

Рідкісні лікарські рослини Карпатського краю: тирлич крапчастий (*Gentiana punctata*), тирлич вирізаний (*Gentiana excisa*), арніка гірська (*Arnica*

montana), белладонна (*Atropa belladonna*), конвалія звичайна (*Convallaria majalis*), латаття біле (*Nymphaea alba*), нарцис вузьколистий (*Narcissus angustifolius*), підсніжник звичайний (*Galanthus nivalis*), скополія карніолійська (*Scopolia carniolica*), росичка круглолиста (*Drosera rotundifolia*), гірчак зміїний (*Polygonum bistorta*), багно звичайне (*Ledum palustre*), аконіт низький (*Aconitum nanum*), глечики жовті (*Nuphar luteum*), астранція велика (*Astrantia major*) та багато ін.

Цвітіння *Astrantia major* L. на луках національного природного парку “Сколівські Бескиди” Фото Н. Стецули

Цивілізація, що принесла комфортне життя, має свою зворотну сторону: часто виявляється екологічне та радіаційне забруднення, психологічна напруга, гіподинамія – все те, що збільшує кількість захворювань серцево-судинної, нервової та імунної систем, опорно-рухового апарату. Де ж вихід? Найбільш ефективним способом збереження здоров'я є профілактика захворювань.

1.2 Приватне підприємство “Рослина Карпат”

Сьогодні немає ніякого сумніву, що фітопрепарати стануть пріоритетними в комплексних профілактичних заходах. Їх захисна дія забезпечується фізіологічною антиоксидантною системою (ФАОС). Ця система має чотири лінії захисту. Це: антиоксидантні системи у клітинах; антиоксидантні жиророзчинні вітаміни (у ліпід-

ному шарі клітинних мембран); антиоксидантні водорозчинні вітаміни (у крові); антиоксидантні сполуки гормональної природи.

Для вирішення проблеми щодо забезпечення населення харчовими речовинами, які допоможуть підвищити опірність організму людини до несприятливих умов середовища, доцільно застосувати виготовлені з екологічно чистої натуральної рослинної сировини біологічно активні добавки (БАД).

Приватне підприємство Карпатського регіону “Рослина Карпат” засновано 29 травня 2003 р. у місті Стрий Львівської області. Основним напрямком діяльності підприємства є виробництво БАДів на лікарських травах, гігієнічно-косметичних засобів.

Процес укладання рецептів БАДів на підприємстві ґрунтується на багатому досвіді місцевих цілителів, фітотерапевтів при лікуванні людей травами. Значна частина первозданих рецептів збереглася і до сьогоднішніх часів. На даний час підприємство розвивається, проводяться фундаментальні дослідження, адже головною метою підприємства є оздоровлення українського населення шляхом забезпечення його ефективними фітопрепаратами та гігієнічно-косметичними засобами. Однією з головних переваг приватного підприємства “Рослина Карпат” є те, що компанія займається не лише виробництвом, але і збором вихідної сировини. Крім того, ПП “Рослина Карпат” має можливість контролювати процес роботи, починаючи від збору трав, і закінчуючи кінцевою упаковкою препарату.

В асортименті ПП “Рослина Карпат” фітопродукція має різноманітну біологічно-активну дію: “Інулін-топінамбур”, “Інулін селен” – для покращення обміну речовин та при цукровому діабеті; “Офтальмосан-М” – відновлення зору; “Гепатовит” – покращення роботи печінки та органів

шлунково-кишкового тракту; “Силатон Прост” – загальнозміцнююча дія; “Вітакард” – покращення роботи серцево-судинної системи; “Нервостабіл” – покращення роботи нервової системи; “Фаворит” та “Нефровіл” – покращення роботи сечостатевої системи, “Антиревматин” – при захворюваннях суглобів та ін.

1.3 Аграрний коледж. “Музей хліба”

Хліб є святинею, основою людського буття. “Музей хліба” – один з духовних центрів національного виховання студентів Стрийщини та молоді загалом. Генератором ідеї створення музею є директор Стрийського аграрного коледжу Львівського національного аграрного університету *Василь Федорович Дмитришин*, кандидат економічних наук, доцент, заслужений працівник сільського господарства України. Головним завданням у створенні музею було розкрити цінність, шлях хліба від поля до столу, від зернятка до паляниці.

Музей знаходиться на території Стрийського аграрного коледжу. Музейна експозиція дає широку інформацію про історію хліборобської культури слов’ян, розповідає про значення хліба в житті людини, демонструє процес випікання різних сортів хліба. Музей присвячений саме виробництву хліба. Тому експонати тут відповідні: серп, жорна, млинки, ступа, давній глиняний посуд, хліб, спечений за старовинним рецептом. Унікальності додає те, що всі експонати – це не декорації, а справжні побутові речі минулого століття. Родзинкою музейної експозиції є стародавня піч, збудована за зразком печі, які робили на початку минулого століття. Впродовж існування музею, студенти та викладачі збирали експонати, яких нині налічується близько чотирьохсот.

Також показано історію походження основних зернових культур: жита, пшениці, ячменю, вівса.

Стіни музею прикрашають карпатські красовиди. Основною окрасою є картина дівчини-українки з короваєм у руках.

Профіль музею – етнографічний. У приміщенні музею все, як на подвір’ї сільського газди. Хлопці у вишиванках – студенти закладу – ціпом молотять снопи пшениці, у ступі товчуть зерно на кутю, мелють його на жорнах. Юні господині вправно замішують у діжках тісто за рецептами бабусь. Поруч у печі палахкотить вогонь. От-от, і господині саджатимуть туди вироблені буханці. Навпроти – експозиція поля пшениці, вівса та ячменю. Господар клепає косу, біля нього в колісці спить немовля. Минувшина, що ожила.

Хліб на столі вважався найбільшою святинею. Хліб-сіль, подані гостеві на вишитому рушнику, були й залишаються вищим проявом гостинності. З хлібом пов’язано безліч звичаїв і повір’їв. Обіцянку, яку скріпили хлібом, не можна було порушити. Хлібинами обмінювались, укладаючи важливі торговельні або земельні угоди.

Хліб і досі відіграє важливу роль у весільних та поховальних обрядах. Учені вважають, що серед інших слов’янських обрядових дійств українське весілля посідає перше місце за повнотою застосування ритуального хліба, починаючи від моменту сватання. У весільній церемонії коровай бере участь

від початку і до кінця. Ним благословляють молоду пару батьки. Гості, обдаровуючи молодих, подарунки кладуть “на коровай” чи “до короваю”. Врешті, святкування завершується поділом короваю. Серединка дістається молодятам, як символ зародження нового життя. Потім староста ділить коровай між гостями, а основа, або так звана “підшва” віддається музикантам за веселу музику.

Важливе місце серед інших різновидів обрядового хліба посідають паски.

Хліб, як правило, виготовляють із пшеничного борошна, завдяки високому вмісту клейковини, яка дає пористість і еластичність тіста. Також для випікання хліба використовують інші зернові, такі як жито, ячмінь, кукурудзу, овес, але не завжди, в поєднанні з пшеничним борошном. Залежно від виду борошна, яке використовується для приготування тіста, хліб поділяється на житній, пшеничний, житньо-пшеничний і пшенично-житній.

Обрядова випічка

Хліб з житнього борошна. До простих видів хліба з житнього борошна належать: хліб з оббивного, з обдирного та із сіяного борошна. Поверхня хліба з сіяного борошна, як правило, гладенька, з оббивного – шорстка, з наколєннями або без них; колір від світло-коричневого (сіяного) до темно-коричневого (оббивного).

Хліб з житньо-пшеничного борошна. У ньому переважає житнє борошно. За рецептурою поділяється на простий і покращений. Найпоширенішим простим житньо-пшеничним хлібом є хліб з оббивного борошна. Для його приготування використовують борошно житнє оббивне і пшеничне оббивне у співвідношенні 60:40.

Хліб з пшенично-житнього борошна має в рецептурі переважно пшеничне борошно. Його асортимент неширокий. З простих видів

найпоширеніший оббивний, а з поліпшених – оббивний заварний. Пшенично-житній оббивний простий хліб виготовляють із суміші оббивного борошна пшеничного і житнього (70:30). Пшенично-житній оббивний заварний хліб виготовляють з борошна пшеничного оббивного і житнього оббивного (70:25). Частину житнього оббивного борошна (5 %) заміняють на житній солод. Цим і відрізняється рецептура заварного житньо-пшеничного оббивного хліба від простого хліба. Він має темну м'якушку і темну глянцеvu поверхню.

Хліб з пшеничного борошна. Асортимент поліпшеного пшеничного хліба ширший, ніж простого. Для виготовлення такого хліба використовують усі сорти пшеничного борошна, за винятком обивного.

У музеї зібрані справжні побутові речі, якими користувалися мешканці Стрийщини та Сколівщини: жорна, млинки, ступи, коцюби, рогачі та лопати. А ще глиняний посуд, дерев'яні бочки, у яких наші предки зберігали зерно.

Приміщення музею використовуватимуть не лише для демонстрації експонатів, але і як майданчик для проведення різних тематичних заходів: “Свята хліба”, “Виставки хліба”, вшанування пам'яті жертв Голодомору тощо.

Музей хліба зберігає пам'ять про традиції хліборобства на території України зі стародавніх часів і до сучасності.

Учасники проекту під час відвідування “Музею хліба”

2. КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ “ВЕРХОВИНА” (місто СТРИЙ)

Історія. Стрийський краєзнавчий музей “Верховина” заснований 1932 року. Перші організаційні кроки місцевої інтелігенції були зроблені ще у 1916 році. З цією ідеєю виступив завзятий аматор старовини й музейництва адвокат *Єронім Калитовський*. На зібранні Товариства Українських Жінок було вирішено створити у Стрию музей. Цю справу доручили *Інокентію Захарієву* та *Іванні Витковицькій*, проте вона не була впроваджена в життя. У 1931 році новообраний голова товариства *Осип Сілецький* знову поставив питання відкриття музею у Стрию. За його покликом вчителі Стрийщини почали збирати стародруки, ікони, книги, картини, народну ношу, предмети побуту. Статутом музею “Верховина” зайнявся адвокат *Роман Домбчевський*. З посвятою і натхненням працювали також *Тадей Залеський, Омелян Цісик, Володимир Котович, Петро Кобат, Олекса Харків, Ольга Бачинська, Ірина Домбчевська, Мечисла Бартків*. Врешті, у 1932 році, музей було відкрито в одній кімнаті Народної торгівлі на ринковій площі. Впродовж німецької окупації музейною збіркою опікувались *Осип Сілецький, Іван Максимчук* та *Роман Лисович*. У 1945 році музей відновив свою роботу і з 1948 року ця культурна установа перебралася у колишній особняк Олесницького, де знаходиться і понині.

Приміщення музею “Верховина”

У 2000 році Стрийському краєзнавчому музею “Верховина” надано державний статус. Заклад віднесено до переліку музеїв, в яких зберігаються музейні колекції та музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України.

Науковий потенціал. Перший облік музейних фондів, проведений у 1948 році, мав описовий характер. У 1957 році проходила переінвентаризація з метою систематизації. Тобто по кожній групі експонатів окремо заводилися нові інвентарні книги. Фондова збірка музею сьогодні перевищує 29 тисяч музейних предметів, що розподіляються по 15 інвентарних групах. Найчисленнішими з них є “Документи”, “Фотографії”, “Нумізматика”, “Тканини”. Фондова збірка поповнюється планово. Найцінніші з них – стародруки, ікони, народна ноша, писанки, взірці вишивок, рідкісні книги, монети, медалі.

Нинішня експозиція краєзнавчого музею, а саме: відділи природи, історії, етнографії, була створена наприкінці вісімдесятих. Над її оформленням працювали художники *Ігор та Олег Завозіни та Ярослав Марусяк*.

Відділ природи розповідає про геологічне минуле, корисні копалини, флору та фауну південно-західної частини Львівщини.

Відділ етнографії зацікавить народними ремеслами, побутом, звичаями та обрядами Бойківщини.

Відділ історії інформує про найдавніші поселення на території краю, історію середньовічного Стрия, опришківський рух. Висвітлює історію Стрийщини в період Австрійського панування, події першої світової війни, боротьбу краян за Українську державу. Окрема кімната присвячена Українській Повстанській Армії.

Цікавою сторінкою роботи музею є краєзнавчі конференції, які показують багатогранність історії нашого регіону. У 1990 та 1992 роках музей провів спільно з науковим товариством ім. Т. Шевченка та Львівським археологічним товариством ім. Пастернака дві наукові краєзнавчі конференції. У 1995 році, відзначаючи 120-річницю з дня народження *Ольги Бачинської*, музей присвятив цій особистості тематичну наукову конференцію. У 1998 році спільно з Тернопільською академією народного господарства проведено наукову конференцію “Історія створення, діяльності і відродження “Масло-союзу”. Наукова конференція 2004 року була приурочена 90-річчю присяги Легіону Українських Січових Стрільців.

Музей має свої друковані видання – спецвипуски газети “Краєзнавчий вісник” та два збірники краєзнавчих розвідок. При музеї діє бібліотека, яка налічує понад 5 тисяч одиниць природничої, історичної, художньої літератури, а також зберігає крайові періодичні видання, починаючи з другої половини ХХ століття.

Сьогодні науковці вивчають архівні документи, збирають предмети музейного значення, спілкуються з живими свідками героїчного минулого краю, пізнають національно-культурні і патріотичні традиції. Музей підтримує зв'язки з громадськими товариствами “Просвіта”, “Союз українок”, клубом вишивальниць, Братством шанувальників Т.Г. Шевченка, Спілкою політв'язнів та репресованих.

3. РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ ТА ПРИРОДООХОРОННІ ТЕРИТОРІЇ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ ЛЬВІВЩИНИ

3.1. Біоресурсний потенціал передгірської зони Карпат

Українські Карпати відносяться до регіону, що представлений різноманітними природними комплексами, є унікальною природною скарбницею надзвичайної краси, головним водозбором великих річок та найбільшою в Україні територією з незайманими лісами. Такі природні умови сприяли формуванню високого таксономічного різноманіття біотичних комплексів і наявності великої кількості раритетних видів фауни і флори. Невелика частина території Українських Карпат носить назву Сколівські Бескиди. Своєрідна геоморфологічна будова цього регіону Східних Карпат, складна гідрологічна система, м'який клімат сформували тут унікальні рослинні угруповання. Багатство флори та фауни, без сумніву, перетворює цей куточок Карпат в резерват самотньої природи, яка зазнає дедалі більшого антропогенного впливу.

З метою збереження, відтворення та раціонального використання природних ландшафтів даного регіону, що мають важливе природоохоронне, естетичне, наукове, освітнє, рекреаційне та оздоровче значення, 11 лютого 1999 року створено національний природний парк “Сколівські Бескиди” (далі – НПП), який є науково-дослідною, природоохоронною, рекреаційною, культурно-освітньою установою загально-державного значення і входить до складу природно-заповідного фонду України. Площа парку 35 684 га.

Територія, що увійшла до складу НПП, тривалий час зазнавала господарського впливу. Традиційним видом господарської діяльності тут були промисли, пов'язані з лісом. В основному деревину заготовляли на продаж – торгували круглим лісом, сплаваючи його річками та вивозячи залізницею. Значна кількість деревини йшла на виробництво поташу, для виплавки металу, на виробництво скла.

Згідно з фізико-географічним районуванням, територія НПП “Сколівські Бескиди” розташована в межах Передкарпатської височинної області Українських Карпатах. До її складу входять Сколівський, Дрогобицький і Турківський адміністративні райони. Для неї характерні різні кліматичні зони, відмінності у рослинному покриві, що зумовлює формування унікальних природних комплексів.

Особливо багате у межах НПП “Сколівські Бескиди” ландшафтне розмаїття. У північній частині парку сформувалися ландшафти крайового низькогір'я. Значну частину парку займають середньогірні розчленовані зворами (яругами) ландшафти із лісами. Для них характерні стрімкість схилів і велика залісненість. На території парку збереглися рештки чистих букових лісів, а також смерекові й ялицеві лісостани, сукупність яких займає найвище положення у рельєфі парку. Вік дерев сягає 100 і більше років. На деяких хребтах зустрічаються рідкісні букові, яворові та сіривільхові ліси з покривом лікарських рослин.

Гірські фіто- та зооценози характеризуються різноманітністю видового складу, які мають певні особливості поширення, пов'язані з вираженою поясністю ландшафту. На території НПП є багато червонокнижних та регіонально-рідкісних видів рослин і тварин.

Хребет Парашки (вигляд з південного сходу)

Фото Н. Стецули

Систематична структура флори парку

В сучасному рослинному покриві НПП “Сколівські Бескиди” виявляються усі ознаки істотної антропогенної трансформації. Значна частина корінних ялицевих, чистих і мішаних букових лісів тут була вирубана у минулому і замінена культурами смереки та ялиці або післялісовими луками. Природний характер мають інтразональні угруповання вільноплаваючої (клас *Lemneta*) і вкоріненої (клас *Potametea*) вищої водної рослинності, а також лісове сфагнове олігомезотрофне болото (клас *Oxycocco-Sphagnetea*) в урочищі “Журавлине”. Воно є унікальним для території НПП. Післялісові луки концентруються в основному на високих терасах і на схилах, що прилягають до долин річок, які перетинають смуги проходження переважно м'яких аргілітових світ. У цих місцях долини річок розширюються, прилеглі схили стають менш стрімкими, що створює можливість розвивати сільське господарство, в тому числі експлуатувати сінокісні угіддя. Тут сконцентровані основні населені пункти (Сколе, Майдан, Гребенів, Коростів та ін.), а також основні ділянки рудеральної рослинності з класу *Plantaginetea majoris*, червонокострицеві, мітлицеві, рідше біловусові і пустищні вересово-біловусові угруповання (*Agrosteto-Festucetalia rubrae*) на уморікових і дістрикових лептосолях (гірсько-лучних дернових ґрунтах).

Флора парку налічує 757 видів судинних рослин, що належать до 362 родів, 98 родин та 5 відділів. Поряд із флористичним багатством важливим якісним показником флори є її систематична структура. Насиченість відділів родинами, родами, видами наступна: Lycopodiophyta – 2 родини (2,0 %), 2 роди (0,5 %), 3 види (0,4 %); Equisetophyta – 1 родина (1,0 %), 1 рід (0,3 %), 6 видів (0,8 %); Polypodiophyta – 9 родин (9,2 %), 15 родів (4,1 %), 21 вид (2,8 %); Pinophyta – 3 родини (3,1 %), 7 родів (1,9 %), 10 видів (1,3 %); Magnoliophyta – 83 родини (84,7 %), 337 родів (93,1 %), 717 видів (94,8 %), з них Magnoliopsida – 68 родин (69,4 %), 265 родів (73,2 %), 566 видів (74,8 %), Liliopsida – 15 родин (15,3 %), 72 роди (19,9 %), 151 вид (19,9 %). У дослідженій флорі середнє видове багатство на одну родину становить 7,7 видів. Цей показник дещо нижчий від подібного показника флори Карпатського біосферного заповідника (8,9 видів), а в Карпатському НПП він становить 11,7 видів.

Загалом по Україні, середнє видове багатство на одну родину дорівнює 28 видам. Розподіл родин за кількістю видів та родів у флорах Голарктики характеризується однією загальною особливістю: основну частину флористичного спектра формують 10-15 провідних родин. Ця тенденція простежується й у флорі дослідженого регіону, де 50 родин представлені одним родом, а 34 з них – одним видом. Лише 18 родин мають рівень родового багатства вищий за середній (3,7), охоплюючи 67,9 % родового складу (246 родів), тоді як 80 родин мають рівень родового багатства нижчий за середній, охоплюючи 32,1 % родів. Подібна ситуація простежується у відношенні видового багатства родин.

Аналіз флористичного спектра показав, що лише 24 родини мають цей рівень вищий за середній (7,7), охоплюючи близько 78,2 % видового складу флори парку (592 види). Решта 74 родини мають рівень видового багатства нижчий від середнього, охоплюючи 21,8 % видів. Таким чином, характерною рисою дослідженої флори є провідна роль у відношенні видового багатства невеликої кількості родин. Кількісно переважають родини, що включають невелику кількість видів (табл. 1).

Таблиця 1

**Кількість видів у провідних родинях флори
НПП “Сколівські Бескиди”**

№ з/п	Родина	Кількість видів	%
1	Asteraceae	99	13,1
2	Poaceae	55	7,3
3	Fabaceae	40	5,3
4	Lamiaceae	35	4,6
5	Cyperaceae	34	4,5
6	Scrophulariaceae	34	4,5
7	Rosaceae	33	4,4
8	Caryophyllaceae	32	4,2
9	Ranunculaceae	30	3,9
10	Brassicaceae	24	3,2
11	Apiaceae	23	3,0
Загалом:		439	58

Загалом, на частку одинадцяти провідних родин припадає 58% усього видового багатства флори парку (для України цей показник для десяти провідних родин дорівнює 53,8 %). Три перших родини у видовому відношенні складають 194 види (25,6 %) (загалом для України – 28,9 %).

Дещо повніше внутрішню структуру та характерні особливості флори НПП відображає родовий флористичний спектр (табл. 2). На відміну від спектра родин, тут немає різкого переважання декількох родів, що нараховують велику кількість видів.

Таблиця 2

**Кількість видів у провідних родах флори НПП
“Сколівські Бескиди”**

№ з/п	Рід	Кількість видів	%
1	Carex	28	3,7
2	Ranunculus	13	1,7
3	Trifolium	12	1,6
4	Veronica	12	1,6
5	Viola	12	1,6
6	Salix	11	1,4
7	Campanula	10	1,3
8	Galium	9	1,2
9	Polygonum	9	1,2
10	Hieracium	8	1,0
11	Rumex	8	1,0
12	Vicia	8	1,0
13	Festuca	7	0,9
14	Poa	7	0,9
15	Juncus	7	0,9
16	Geranium	7	0,9
17	Equisetum	6	0,8
18	Dianthus	6	0,8
19	Cirsium	6	0,8
20	Stellaria	6	0,8
21	Euphorbia	6	0,8
22	Potentilla	6	0,8
23	Epilobium	6	0,8
24	Melampyrum	6	0,8
25	Senecio	6	0,8
26	Luzula	6	0,8
27	Dryopteris	5	0,7
28	Centaurea	5	0,7

Так, 12 провідних родів дослідженої флори містять 140 видів (18,5 %). Лише у 7 родах кількість видів становить 10 і більше. Найбагатшими є роди

Carex, Ranunculus, Trifolium, Veronica, Viola, Salix, Campanula. Монотипними у флорі парку є 220 родів (60,8 %).

Загалом, у складі флори НПП “Сколівські Бескиди” нараховується 142 політипних роди, що охоплюють 537 видів (70,9 %) від усієї флори. З них один рід нараховує 28 видів, один – 13, три – по 12, один – 11, один – 10. Такий склад притаманний більшості флор лісового поясу Українських Карпат. Як і в інших помірно-широтних регіональних флорах, у дослідженій флорі політипністю характеризуються як бореальні, так і неморальні роди. Це деякою мірою свідчить про гетерогенність флори НПП “Сколівські Бескиди”, що зумовлено тривалим періодом її автохтонного розвитку та значним збагаченням за рахунок алохтонних елементів.

У флорі НПП “Сколівські Бескиди” було виявлено 35 видів рослин, занесених до “Червоної книги України” та два види рослин Бернської Конвенції, які досить своєрідно розподілені по різним типам рослинності та мають значні відміни в сезонному циклі розвитку.

До Червоної книги України занесені: *Arnica montana*, *Astrantia major*, (*Lycopodium selago* L. *Huperzia selago* (L.), *Gymnadenia conopsea*, *Leucjum vernum*, *Cephalanthera longifolia* (L.), *Cephalanthera rubra*, *Goodyera répens*, *Listera cordata*, *Lilium martagon*, *Lunaria rediviva*, *Platanthera bifolia*, *Galanthus nivalis*, *Colchicum autumnale*, *Pseudorchis albida*, *Scopolia carniolica* Jacq., *Traunsteinera globosa*, *Crocus heuffelianus* та ін.

Особливості флори парку зумовлені специфікою його території й обмеженістю різноманіття екоотопів, що представлені на ній. До складу парку не увійшли селітебні території, а також дуже обмеженою є площа сегетальних та рудеральних біотопів. Це відображається на видовому складі й структурі флори, і, певною мірою, зумовлює її відмінності від регіональної флори та флори Українських Карпат загалом. Особливості формування рослинності в Сколівських Бескидах були використані при складанні схем геоботанічного районування та при аналізі особливостей висотної зональності рослинного покриву Українських Карпат.

Результати проведеного флористичного аналізу можуть бути підставою для подальшого обґрунтування розширення та оптимізації території парку з метою підвищення його об’єктної та функціональної репрезентативності.

Видове багатство фауни парку. Тваринний світ національного природного парку “Сколівські Бескиди” є дуже різноманітним. Інвентаризацію та систематичні вивчення тваринного світу на території Сколівських Бескидів розпочали із часу заснування парку. Встановлено, що у водоймах парку водиться близько 20 видів риб, які належать до трьох рядів: окунеподібні, карпоподібні та лососеподібні. Найширше представлений ряд карпоподібні – понад 10 видів риб. З видів, занесених до Червоної книги, зустрічається харіус.

У парку широко представлені всі основні класи тварин: ентомофауна – 86 видів, іхтіофауна – 18, амфібії – 9, герпетофауна – 6, орнітофауна – 121 та 53 – мамалофауна.

Автохтонними видами орнітофауни є тетерев, рябчик, дятли зелений і трипалій, шишкар ялиновий, плиска гірська, щеврик гірський, сова сіра, сапсан.

Плазують по території парку гадюка звичайна, вуж звичайний, ящірки прудка, зелена та живородна. Ссавці парку об'єднані у 7 рядів, 18 родин, що становить 40 % ссавців фауни України.

Найбільш представницькими за числом видів є такі ряди: Мишоподібні (Muriformes) – 15 видів, Лилюкоподібні (Vespertilioniformes) – 14 видів, Песоподібні (Caniformes) – 12 видів. Найбільшою кількістю видів характеризуються родини Лилюкові (Vespertilionidae) – 13 видів, Тхореві (Mustelidae) – 7 видів, Мишові (Muridae) та Норицеві (Arvicolidae) – (по 5 видів). Менш насиченими (від 1 до 3 видів) є 13 родин: Зайцеві (Leporidae), Вивіркові (Sciuridae), Вовчкові (Gliridae), Мишівкові (Dipodidae), Їжаківі (Eriaceidae), Кротові (Talpidae), Підковикові (Rhinolophidae), Псові (Canidae), Ведмедеві (Ursidae), Котові (Felidae), Кабанові (Suidae), Оленеві (Cervidae), Бикові (Bovidae). За кількістю родин найчисельнішим є ряд Мишоподібні (5 роди) та Песоподібні (4 родини), а найменшою кількістю родин представлений ряд Зайцеподібні та Їжакоподібні (по 1 родині).

Чимало на території парку і ендеміків: ведмідь бурий (*Ursus arctos*), вивірка карпатська (*Sciurus vulgaris*), саламандра плямиста (*Salamandra salamandra*), тритон карпатський (*Lissotriton montandoni*), полівка татранська (*Microtus tatricus*). У насадженнях НПП зустрічається ведмідь, основними місцями перебування якого є угіддя Майданського, Крушельницького, і Бутивлянського лісництв. В цілому, популяція ведмедя оцінюється в 20-25 особин.

Ендемік парку “Сколівські Бескиди” – ведмідь бурий
(*Ursus arctos*)

З метою реакліматизації з Біловезької Пущі у 1965 році до Сколівських бескидів завезли 10 особин зубрів (*Bison bonasus*) (6 самок і 4 самців), котрі пристосувалися до місцевих умов і навіть дали потомство. На даний час на території НПП “Сколівські Бескиди” зареєстровано 9 зубрів. У сніжний період основними місцями перебування зубрів є хребет Росохацькі Полонини. Росохацькі Полонини – гірський хребет на території національного природного парку “Сколівські Бескиди”. Протяжність хребта з південного сходу на північний захід понад 15 км. Найбільші вершини хребта: Високий Верх (1176 м.), Менчіл (1085 м.).

Міграція зубрів на південні схили Росохацьких Полонин спричинена погодними умовами. При циклонах, які зимою характеризуються снігопадами, деколи значними, переважають південні вітри. Вони сприяють формуванню на північній стороні хребта глибокого снігового покриву, значних заметів, які створюють небезпеку сходження снігу і стають важкопрохідними. Південні схили хребта, внаслідок здування снігу вітром, характеризуються незначним сніговим покривом. Антициклони супроводжуються сонячною погодою, холодними вітрами північного напрямку. Південні схили, захищені від вітру хребтом, прогріваються краще, ніж північні, температура на південних схилах вища, менший сніговий покрив. Південні схили хребта-полонини (межа лісу пролягає, здебільшого, за 100-150 м до вершин). Тут біля підніжжя хребта, паралельно, розташовані значно менші (до 800 м) покриті лісом вершини – Кичери – зимові стації перебування зубрів. Північні схили – покриті лісом до вершин. Міграція зубрів з південних схилів хребта Росохацькі Полонини приурочена до сходження снігового покриву на північних схилах хребта.

Унікальна складова кожної регіональної фауни, яка, власне, і визначає її особливості та природоохоронну цінність – раритетні види. Охоронний статус ссавців парку наступний: 21 вид включено до Червоної книги України (2009); 37 видів до Додатків конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі; 6 видів до Європейського чорного списку (ЄЧС).

До Червоної книги України занесені: рясоніжка мала (*Neomys anomalus*), мишівка лісова (*Sicista betulina*), ведмідь бурий (*Ursus arctos*), рись європейська (*Lynx lynx*), кіт лісовий (*Felis silvestris*), видра річкова (*Lutra lutra*), горностай (*Mustela erminea*), норка європейська (*Mustela lutreola*), підковик малий (*Rhinolophus hipposideros*), нічниця війчаста (*Myotis Nattereri*), довговуха (*M. bechsteinii*), водяна (*M. daubentonii*), велика (*M. myotis*), вусата (*M. mystacinus*), вечірниця дозріла, вухань звичайний (*Plecotus auritus*), нетопирі малий та лісовий (*Pipistrellus pipistrellus et nathusii*), широковух європейський (*Barbastella barbastellus*), лилики пізній, північний, двоколірний (*Vespertilio murinus, Eptesicus serotinus, nilssonii*), глухар (*Tetrao urogallus*), лелека чорний (*Ciconia nigra*), підорлик малий (*Aquila Pomarina*), беркут (*Aquila chrysaetos*), шуліка рудий (*Milvus milvus*), сорокопуд сірий (*Lanius excubitor*), полоз лісовий (*Zamenis longissimus*), тритони карпатський і гірський, (*Lissotriton montandoni et alpestris*), гадюка звичайна (*Vipera berus*)

та ін. Кожен із видів Червоної книги має переваги щодо природоохоронного статусу та меж охорони.

Територія парку тривалий час зазнавала інтенсивного антропогенного впливу. Одні види суттєво скоротили свої ареали, інші, навпаки, розширюють межі свого поширення.

Популяційні дослідження екосистем парку є одними із найінформативніших. Вони дають змогу проаналізувати цінність, сталість екосистем та реакцію біоти на екзогенні та ендогенні впливи. Найбільш репрезентативними за багатством та різноманіттям з позиції представленості таксонів різного рангу є такі біотопи: буково-ялиновий ліс, зруби та луки, які репрезентують унікальність угруповань мишоподібних гризунів (Рис. 1).

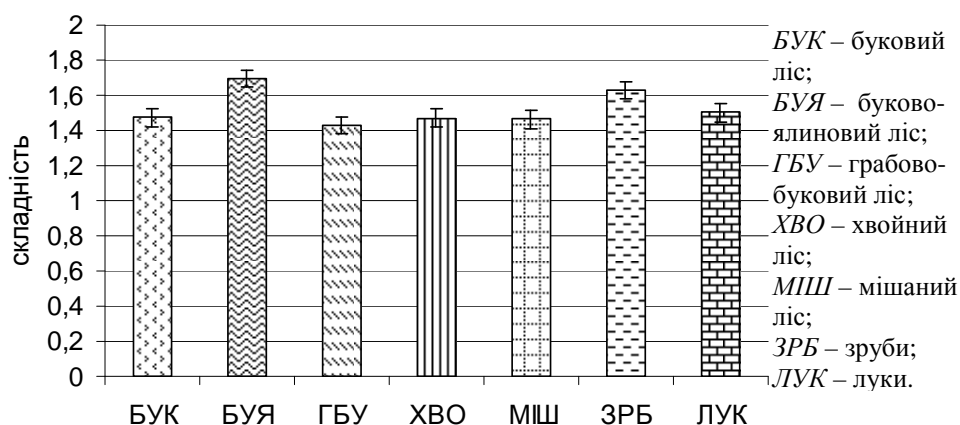

Рис. 1 Рейтинг репрезентативних за біорізноманіттям біотопів парку “Сколівські Бескиди”

Результати досліджень, проведених на територіях, суміжних з НПП “Сколівські Бескиди”, вказують на можливість підвищення рівня флористичної та ценотичної репрезентативності території парку.

3.2 Гірські масиви нижнього поясу Карпат (місто Славське)

Селище Славське розкинулося в сонячній долині у Сколівських бескидах ніби в амфітеатрі, в місці злиття двох річок – Опору і його притоки Славки, на висоті 590-600 м над рівнем моря. Зі всіх сторін селище оточене горами. Найвищі вершини – Кічерка (845 м), Плай (876 м), Присліп (990 м), Плішка (1038 м), Ільза (1066 м), Клива (1069 м), Писана Криниця або Довбушанка (1236 м), Високий Верх (1245 м) і знаменитий Тростян (1235 м).

Територія Славського була заселена давно. Про це свідчать археологічні знахідки – кремінні знаряддя праці епохи неоліту. Деякі дослідники стверджують, що поселення виникло в X ст., а його назва – Славське – походить від слова “славні”. Так називали воїнів, що відзначались хоробрістю в походах київських князів і, які пізніше тут поселились.

На думку українського історика Венедикта Площанського, перші поселенці на території села появилися близько 10 століття. Вперше Славське згадується в документальних джерелах 1483 року як вже існуюче поселення. В записках Перемиського земського суду згадується, що шляхтич Іванко із Криниці письмово оформив право своєї дружини Марусі на половину його майна в Криниці і Славську Перемиської округи.

Більше четверті віку прожив у Славську *М.Л. Устиянович* (1811–1885 рр.), який переклав українською мовою драму польського письменника *Ю. Коженювського* “*Каграссу gorale*”, назвавши її “*Верховинці Бескидів*”. Саме до неї він написав пісню, яка стала народною “*Верховино, світку ти наш*”. В різні роки тут бував *І.Я. Франко* (1856–1916 рр.). Письменник вивчав етнографію Бойківщини та збирав матеріали для історичної повісті “*Захар Беркут*”. Тут збирали фольклорний, етнографічний матеріал, писали художні твори, створювали чудесні полотна пейзажів *В. Шашкевич*, *В. Гнатюк*, *О. Роздольський*, *І. Труш*, *І. Курилас*, *О. Новаківський*, *О. Кульчицька*, *М. Сосенко* і багато інших видатних діячів української культури.

Вершини гір Високий Верх і Чорна Ріпа

Високий Верх – гірська вершина Сколівського району, яка розміщена 2 кілометра на схід від села **Волосянка**, висота якої 1242 м над рівнем моря. На захід від Високого Верху знаходиться гора Плішка. Літом на схилах можна збирати чорницю, малину, покататись на конях та квадроциклах, купити карпатського чаю, гарячого вина та різних сувенірів народної творчості. Проте найбільш людно у Славську зимою, коли починається гірськолижний сезон. Верхня частина схилу гори має полого снігове поле, яке в середній частині переходить у ліс. Знизу схил гори є найбільш горбистим та достатньо крутим. Ширина гірськолижного схилу – 50-100 метрів середньої і вищої складності.

Луки гори Парашка (1268 м над рівнем моря)
(Фото Н. Стецули)

У Славську, на горі Довбушанка є криниця. Називають люди цю криницю Писаною. Легенда говорить, що давно там була печера, де заходив Олекса Довбуш зі своїми опришками. Коло входу в печеру стояли великі камені, а в печері, усередині була криничка. Вона й нині є, проте вода ніколи не замерзає, навіть у найміцніші морози. Довбуш мав таку силу, що легко підписався пальцем на камені. Від того й назва – Писана Криниця.

Пам'ятка природи – джерело “Писана Криниця”

Серед історичних пам'яток містечка Славська виділяється гора Маківка. Ця гора оповита мужністю Січових Стрільців, які у бою за Маківку загинули під час Першої світової війни. Легіон Січових Стрільців був сформований з добровольців – національно свідомих, освічених юнаків. З часів козаччини це було перше збройне об'єднання, основною метою якого була побудова Української держави. Битва ж на Маківці була першою великою спробою галицьких українців стати активними творцями майбутнього історії своєї держави. Сьогодні про подвиг Січових Стрільців нагадує Пантеон, зведений на вершині гори.

Гора Тростян – гірська вершина в масиві Сколівських Бескидів (Українські Карпати). Розташована в межах Сколівського району Львівської області, на захід від смт Славське.

Висота гори 1232 м. Підноситься на відокремленому масиві хребта, обмежена долинами річок Опору і Головчанки. Складена переважно пісковиками. Північно-східні схили круті (30-40°), вкриті смерековим лісом, південні – виположені, малолісисті. Вершина плоска, привершинна частина полого, вкрита трав'яною рослинністю.

Гора Тростян (1232 м)

Сьогодні Славське – популярне місце відпочинку в Українських Карпатах. Гори, як магніт, притягують туристів і відпочивальників, адже тут чисте гірське повітря, неприборкані потоки рік та водоспадів, дзюркотливі струмки, спокійна гладь озерної води, мальовничі вершини. Мабуть, ніде в іншому місці не дихається так легко і вільно, як на берегах гірських рік, водоспадів та озер.

3.3 Мінеральні джерела та їх лікувальні властивості (селища Східниця)

Східниця, а точніше Сходниця: як стверджує голова громадської організації “Східниця-3000” Богдан Дмитришин, історія її сягає в глибину віків, у часи дохристиянської Русі України. Складається ця назва з двох слів: “сход” і “ниця”. Сход – це корінь дієслова “сходити”, а “ниця” – не що інше, як “низ”, “долина”. Разом – це означало “сходити вниз”, “іти в долину”, де пролягав стародавній торговельний шлях верхами повз знамениту наскельну твердиню, а ще раніше духовну мекку наших пращурів, жителів Червоної Русі, – фортецю Тустань.

Цей край у всі часи славився худобою, медом, сіллям, виробами із дерева та заліза. А з 1872 року тут розпочалася промислова розробка нафтового родовища, вперше було пробурено свердловину механічним способом. З цієї нагоди у 1900 році на найвищій вершині (нині це околиця санаторію “Східницькі Карпати”) встановлено пам’ятний знак. Вдруге слава прийшла до Східниці через століття, коли інженер *Омелян Стоцький* знайшов 38 джерел мінеральної води “Нафтуса”, яка не має аналогів серед 10 тисяч відомих мінеральних вод Землі. 9 січня 1976 року Східницю офіційно визнано на той час Всесоюзним курортом.

Природний ландшафт – широколистяні і мішані ліси (передгір’я), хвойні (гори). Тип рельєфу – Орівське низькогір’я, Сколівські Бескиди (600–900 м над р. м.). Гірські вершини регіону – м. Локоть (998 м.), г. Цюхів Верхній (939 м.). Гірська річка – Східничанка (басейн Дністра). Флора Східниці межує з національним природним парком “Сколівські Бескиди”. Це рекреаційна, естетична, наукова і екологічна цінність України.

Сьогодні Східниця – курортна перлина Львівської області, “Українська Швейцарія”, бальнеологічний (лікувальний) курорт (з 09.01.1976 р.), імені О. Стоцького (2005 р.).

У Східниці знаходиться 38 джерел, 17 бурових свердловин, проте більше 25 джерел не розвідані. Територія розміщення джерел – 8 км². Ресурси мінеральної води – 80–100 м³ за добу. Оскільки Східниця знаходиться в Орівському пласту Сколівських Карпат, “Нафтуса” в природних джерелах зустрічається разом із нафтою. Мінеральна вода формується в надрах землі, а в сполученні з органічними речовинами і мікроелементами утворює ефект своєї цілющої сили.

Феномен “Нафтусі”: значно посилює виділення токсичних речовин з організму людини; відновлює порушення обміну речовин, ефективно діє на жовчогінну функцію печінки, впливає на видільну функцію нирок, впливає на секреторну і евакуаторну функцію шлунка; відтворює регенерацію клітин в організмі. Лікувальні властивості “Нафтусі” інколи бувають набагато ефективнішими, ніж інші медичні препарати!

За мінералізацією і хімічним складом мінеральні води Східниці представлені такими групами:

Слабомінералізовані: з підвищеним вмістом органічних сполук (джерела № 1, 3, 26); з вираженим жовчогінним впливом(джерела № 5, 8, 9, 10, 25, 1-с, 18-с); з вмістом заліза (джерела № 13, 15).

Середньомінералізовані: гідрокарбонатні і хлоридно-гідрокарбонатні, натрієві (№ 2-с), хлоридно-натрієві (мінералізація 35-100 мг/л) джерело № 1 (досліджуються МОЗ України).

Джерело № 1

Це гідрокарбонатно-натрієво-кальцієва вода. В її склад входять органічні речовини спиртових смол з домішками гумусових речовин, фульвокислот та карбонових кислот. Також до складу води входять специфічні групи мікроорганізмів, які підсилюють лікувальну дію. Мінеральна вода джерела № 1 курорту Східниця слабомінералізована, має виражену сечогінну дію, сприяє механічному вимиванню і видаленню дрібних конкрементів, ниркового піску і продуктів запальних процесів. Науковці Львівського медичного університету, Одеського науково-дослідного інституту курортології та фізіотерапії і місцеві лікарі радять вживати цю воду при сечокам'яній хворобі, хронічних пієлонефритах, хронічних пієлоциститах (окрім тих, що мають туберкульозне походження), а також при хворобах жовчовидільної системи.

Джерело № 1-с

Вода цього джерела слабомінералізована з підвищеним вмістом органічних речовин. За своїм складом вона схожа на "Нафтусю", але завдяки великому вмісту гідрокарбонатних іонів, має яскраво виражену біологічну лікувальну дію. Цю воду вчені й лікарі рекомендують пити при захворюваннях печінки й сечовивідних шляхів, а також при панкреатитах. Має виражену жовчогінну дію.

Джерело № 2-с

Свердловина знаходиться на вулиці Шевченка, майже в центрі селища, недалеко від автовокзалу. Це вода гідрокарбонатно-хлоридно-натрієва, середньої мінералізації з підвищеним вмістом мікроелементів. Її називають "содовою", оскільки за фізіологічною дією вода "2-с" впливає на кислотно-лужну рівновагу, сприяє зменшенню кислотно-утворюючої функції шлун-

кових залоз. Застосовується при гастритах з підвищеною та нормальною кислотністю, хронічних панкреатитах.

Джерело № 3

Джерело знаходиться в лісовій зоні неподалік від в'їзду зі сторони Борислава в Східницю.

Це слабо мінералізована слабо-кисла гідрокарбонатно-кальцієва вода. Має слабкий запах сірководню. До її складу входять цінні мікроелементи – мідь, бром, цинк, йод, фтор, кобальт, сліди срібла та марганцю. Вона має сечогінну та проти-запальну дію, покращує циркуляцію крові в організмі, та уродинаміку. При зниженій

функції нирок сприяє відновленню їх нормальної роботи.

Джерело № 8, 9, 10 (бювет)

Джерела знаходяться на початку вул. Т.Шевченка. Ці води гідрокарбонатно-кальцієві. За складом – це слаболужні, слабомінералізовані, гідрокарбонатно-кальцієві води. Вони мають підвищений вміст кремнієвої кислоти, двовалентного заліза, марганцю та сліди срібла. Їх рекомендують при захворюваннях печінки та жовчних шляхів, а також при патології сечовивідних шляхів, нирок. Під дією цих вод посилюється сечовидільна функція нирок, підвищується

діурез (виділення сечі), а також фільтраційна функція нирок.

Джерело № 13

Джерело знаходиться при в'їзді у Східницю з Борислава зліва, неподалік від санаторіїв “Стожари”, “Східницькі Карпати”. За своїми фізико-хімічними властивостями воно подібне до джерела №15. Вода гідрокарбонатно-кальцієва. До складу води входить залізо. Вода слабо мінералізована. При вживанні цієї води змінюється секреторна функція шлункових залоз з різною інтенсивністю, зростає вироблення пепсину. Іони двовалентного заліза як

специфічні регенератори крові, прискорюють утворення еритроцитів і служать своєрідним будівельним матеріалом для гемоглобіну. Вода сприяє виведенню з організму радіонуклідів. В Україні аналогів немає.

Джерело № 15

Джерело знаходиться в лісовій зоні біля санаторію “Гуцулка”. Вода з цього джерела з високим вмістом заліза, вуглекислоти і марганцю. Аналогів такого джерела в Україні більше немає. Воду цього унікального джерела рекомендовано вживати при хронічних захворюваннях шлунка з пониженою кислотністю, що супроводжуються анеміями, а також при інших видах анемії, після кровотеч. Ця вода особливо допомагає у виведенні з організму радіонуклідів.

Джерело № 18-с

Свердловина знаходиться на вул. Котляревського. Вода свердловини № 18-с має підвищену кількість мікроелементів і біологічно активних лікувальних органічних речовин і мікроорганізмів, які характерні для “Нафтусі”. Вода подається з свердловини глибиною більше 100 м. Слабомінералізована, слаболужна, має виражену жовчогінну дію. Відноситься до гідрокарбонатно-сульфатно-натрієвих вод. Вода має слабкий запах сірководню. Вона рекомендується хворим для стимулювання жовчоутворювальної функції печінки й нирок. Систематичне вживання води збільшує утворення жовчі, стимулює синтез холаїнів у печінці, зменшує концентрацію холестерину у жовчі, стимулює регенерацію тканин печінки, посилює водовидільну функцію нирок та зменшує запальні процеси у нирках

Джерела № 25 і 26

Джерело знаходиться в лісовій зоні біля лікувально-оздоровчої бази “Зелений бір”. За своїм хімічним складом це слабо мінералізовані, гідрокарбонатно-сульфатно-кальцієво-магнієві води. Вони містять всі характерні групи мікроорганізмів для вод типу “Нафтуса”. Вода має виражену сечогінну дію; рекомендується до вживання при літогенних діатезах, сечокам'яній хворобі, хронічних захворюваннях сечовивідних шляхів та нирок, хронічних холангітах, холециститах та після хвороби Боткіна

Природа Карпат є неповторною і багатою на рідкісні види тварин і рослин. Серед цих видів – чимало таких, які в Україні та загалом в Європі відомі тільки з території нашої гірської країни. Ця цінність природних комплексів нашого рідного краю забезпечена унікальною історією їх формування, неповторним поєднанням ландшафтів з вертикальною поясністю.

Структура та функціонування екосистем Карпатського регіону завжди викликали інтерес у багатьох дослідників. Незважаючи на значну кількість досліджень, проведених у Карпатах, для науковців залишається досить широке поле діяльності. Актуальними є вивчення структурно-функціональної організації біоценозів у мінливих умовах середовища та з метою забезпечення раритетної фауни та флори охороною на окремих ділянках суходолу чи акваторії, за умов відсутності заповідного режиму. Надзвичайно перспективним підходом для пізнання особливостей організації та функціонування багатовидових угруповань і для розробки системи екологічного моніторингу є популяційний аналіз біоценозів. Важливо розглянути вимоги до планів дій з охорони та відтворення популяцій рідкісних видів.

Природа Карпат надзвичайно різноманітна та мальовнича. У підніжжі гір, на передгірних рівнинах, розкинулась територія окультурених лісо-орних ландшафтів з рідкими зеленоокими дібровами. На високих передгір'ях їх змінюють широколисті ліси з помірно теплим вологим кліматом і дерново-підзолистими ґрунтами, які “відкривають” гірсько-лісові ландшафти. У нижній частині гір розкинулись тінисті буки з помірно вологим кліматом. Ще вище – в середньому ярусі гір – в умовах прохолодного клімату переважають хвойно-широколисті ліси на буроземах. Гірсько-лісові ландшафти завершують похмурі величні хвойні ліси помірно холодного, надмірно вологого клімату і підзолів. Вершини гір – це царство субальпійських чагарників і барвистих альпійських луків.

Надра Карпат багаті на різноманітні корисні копалини, серед яких нафта, газ та солі. Гірські ріки мають величезні запаси енергії. Мінеральні джерела, чудовий клімат, чарівна природа сприяють розвитку численних оздоровниць, курортів, туристичних баз.

Дивовижною окрасою Карпатського регіону справедливо вважають його водоспади, річки та озера, ущелини, печери та вершини, що підкреслюють горду красу Карпат. Перебуваючи в Карпатах, ви зможете відвідати багато цікавих місць, доторкнутися до тих таємниць, про які оповідають численні легенди і народні перекази. І обов'язково вмийтеся життєдайною Карпатською водою, аби набратися сил та енергії на цілий рік.

3.4 Археологічна пам'ятка природи “Урицькі скелі”. Фортеця “Тустань”

“У Карпатах є дуже багато красивих місць, але Урич належить до тих, куди, приїхавши один раз, запам'ятовуєш собі його на все життя”.

Іван Франко

Урицькі скелі – пам'ятка природи, археології та історії національного значення, яка не має аналогів у Європі. Розташовані поблизу невеликого села Урич, що у Сколівському районі, на лівому боці долини річки Стрий. Скелі є справжнім подихом тисячоліть, неоціненним скарбом, який дійшов до нас ще з часів працивілізацій. Саме тому Урицька Котловина містить найбільшу в Карпатах кількість наскельних зображень – петрогліфів. Це символи Сонця, блискавки, олені, вовків, сокири, свастика, “колесо Юпітера”, “ріг достатку” – все це підтверджує висновки багатьох вчених про те, що цей комплекс – найбільший храм Сонця в Європі, місце пращурів давніх слав'ян – гіпербореїв. Складаються вони з трьох груп каменів-пісковиків: Гострий Камінь, Жолоб та Камінь.

Скельна група КАМІНЬ є найбільш відомою. А відома вона завдяки тому, що у IX-XIII ст. тут існувала давньоруська фортеця Тустань, яка була прикордонним сторожовим та митним пунктом.

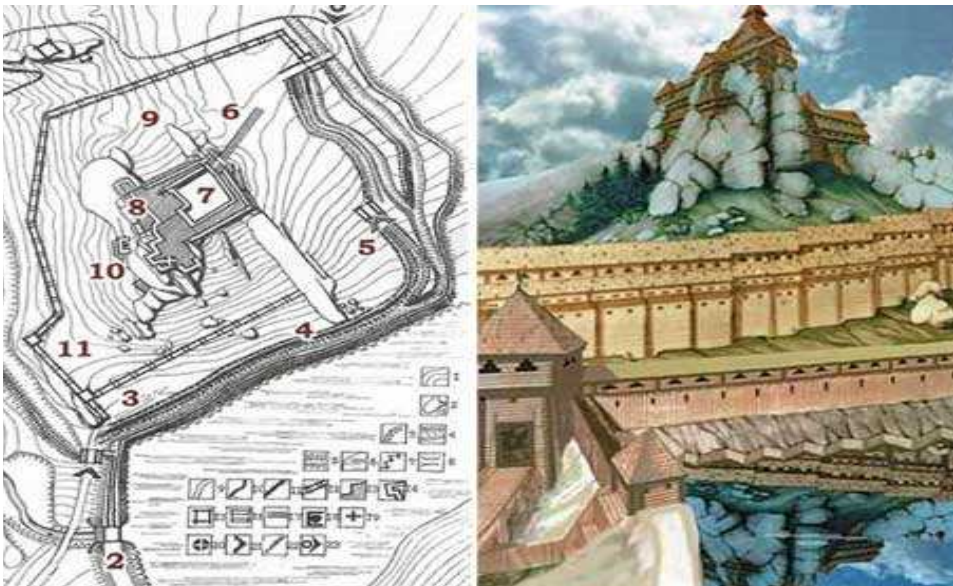

Схема скельної групи Камінь. Реконструкція М. Рожко.

1 – дорога до фортеці; 2 – міст; 3 – перші ворота, в'їзд; 4 – солярні знаки, артефакти; 5 – другі, внутрішні ворота; 6 – окольний град; 7 – дитинець; 8 – внутрішній дворик; 9 – північний схил Каменю; 10 – колодязь; 11 – південно-західні передмістя.

За часів Київської Русі та Галицько-Волинського князівства (IX-XVI ст.) на найбільшій скельній групі Камінь, площею у 3 гектари, було вбудовано унікальну дерев'яну споруду – місто-фортецю Тустань. Цей об'єкт з 1984 року охоронявся як комплексна пам'ятка природи “Скелі Ямненського пісковика з руїнами середньовічної фортеці”. Це був важливий стратегічний об'єкт не тільки Київської Русі, але й усієї тогочасної Європи. Слугував він як оборонна лінія та прикордонний митний пост. Назву таку фортеця отримала не просто так, а через часту вживаність вартовими словосполучення “Тут стати!”. Кожен, хто проходив через місто, мусив зупинитися, заявити про свої наміри, сплатити данину і аж тоді рухатися вперед.

Дитинець

Місто-фортеця складалася із трьох частин – “дитинця”, “посади”, “кінці”. Існує версія, що за часів князя Данила Галицького городяни вкрили фортецю добрим шаром спеціального розчину, що використовують у будівництві і в наш час (фарба-лак), аби зміцнити поверхню пісковиків, захистити їх від вогню, вологи та опадів, протидіяти грибкам, моху та іншому забрудненню. Інакше б скелі втратили форму та з віками просто обросли смереками, буком та ліщиною. Такий розчин добували або з папороті-аспленію та інших кальцієфільних рослин або з родовищ нафти, яких на Галичині на початку XIX ст. було найбільше в Європі. Дослідник Григорій Логвин висунув свою гіпотезу, згідно якої мури замку були обмазані глиною і побілені, що доволі було поширено серед міст білих хорватів. У 1986 р. вчені на чолі з найпершим дослідником Тустані Михайлом Рожком офіційно зафіксували обмазку білою глиною зрубних стін Тустані на висоті 15 метрів.

Комплексний підхід оцінки археологічного матеріалу дає підставу датувати виникнення перших оборонних споруд Тустані IX ст., а кінцеву фазу дерев'яної забудови – XIII ст. – часом побудови кам'яної стіни. На підставі матеріалів археологічних досліджень території підтверджено існування Тустані як оборонного пункту включно до XVI ст. Проекції дерев'яної забудови, вирубані в натуральну величину, так само прочитуються, як і декілька сотень років тому, і, на відміну від наземних, зберігаються в незмінному вигляді навіть тоді, коли самого дерева давно вже не існує. Завдяки численним пазам і врубам, що висічені на скелях у місцях існування дерев'яної забудови, вперше виконано наукову реконструкцію з достовірністю до 90 відсотків. Сліди, розміри яких здебільшого кратні антропометричній системі мір, тобто п'ядям, ліктям та сажням, навіть без археологічного матеріалу вказують на етнічну належність будівничих пам'ятки. Можливість точного відтворення споруд, побудованих із дерева в IX-XIII ст., за їхніми відбитками на скелях, відсутність збережених аналогів дерев'яної архітектури IX-XIII ст. у Європі ставить пам'ятки з наскельною забудовою в ряд унікальних.

Дитинець знаходився на скельному плато Каменя та являв собою міську цитадель. Проміжки між кам'яними брилами були заповнені дерев'яними колодами та балками, які встановлювалися у продовбані пази.

Протягом століть фортеця пережила кілька будівельних періодів: п'ять – дерев'яної забудови та два – кам'яної, про що свідчать залишки

кам'яної стіни товщиною 2,5 метри, яка з'єднує Великий Камінь з Великим Крилом. Північна частина Каменя являє собою відокремлену скелю, називають її – Окремий Камінь. Саме тут зафіксована 5-поверхова забудова V-ого будівельного періоду – оборонна вежа заввишки 25 м.

В дитинці розміщувалися княжі та боярські двори, там жили також дружинники і ремісники, які обслуговували княжий двір та боярські хорони. Під час облоги міста ворогом, дитинець ставав останнім притулком для городян. Саме тому, з північно-західного боку граду у скелі видовбані дві цистерни із блоків заввишки 4 метри (обороздатність – 23 дні для 50 осіб) та 14 метри (обороздатність –180 днів для 50 осіб), а у підніжжі західного підніжжя Каменя – 30-метрова криниця.

Стіни криниці охайно витесані по всій її глибині, а її продовження на поверхні у вигляді шахти свідчить про те, що вода при наповненні криниці подавалась до інших ярусів фортеці. Вода у цистернах спеціально очищувалась, для цього на дно клали ялинкові гілки, потім пісок, і так в декілька ярусів, для того щоб вода у цистерні насичувалась киснем і довше була придатною для пиття.

Дитинець в різний час

Найвища точка Каменю становить 90 метрів. Тут було вбудовано унікальний гострий дерев'яний купол – з нього можна було прострілювати усю територію городища і прилеглих до неї шляхів. В середині фортеці багато вузьких, довгих проходів, очевидно, колись їх використовували як виходи до інших скельних груп та як запасний вихід або просто шлях до води.

**TEORETYCZNE I PRAKTYCZNE ASPEKTY
FUNKCJONOWANIA OBIEKTÓW NATURALNYCH I
ROLNICZYCH W PODGÓRSKIEJ I GÓRSKIEJ CZĘŚCI KARPAT
(streszczenie)**

ROLNICZE OBIEKTY PODGÓRZA KARPAT (M. STRYJ)

Rośliny lecznicze Karpat. Rośliny są głównym źródłem aktywności życiowej organizmu, dostarczającym nie tylko niezbędnych biologicznie potrzebnych składników pokarmowych ale mają także właściwości lecznicze.

Karpacki rejon o bardzo różnorodnym i bogatym składzie florystycznym jest naturalnym "bankiem" wyjątkowych roślin leczniczych, którym interesują się liczni badacze. Pierwsze badania botaniczne w zachodniej Ukrainie rozpoczęli w ubiegłym wieku W.Besser i A. Zawadzki. Naukowcy zinwentaryzowali i opisali roślinność Karpat oraz geografie roślin w całej Galicji, a ponadto opublikowali listy gatunków flory tego regionu. Początkowo przedstawili badania uwzględniając opis cech morfologicznych i systematykę, a następnie rozszerzyli o opisy geobotaniczne roślin i ich właściwości terapeutyczne. Podstawowe publikacje w zakresie badań są poświęcone biogeografii i biologii roślinności ukraińskich Karpat (M. Holubec), geobotanicznego rozmieszczenia roślin na zachodniej Ukrainie (J.Szelach-Sosonko, G. Kukowycia) potencjału zasobów (P.Waszczenko, S. Kharkevicz), oraz gatunków chronionych (W. Czopyk). Zaczynając od lat 40. XX wieku wiele prac poświęcono badaniu flory ziół leczniczych w zachodnich rejonach. O uzdrawiających właściwościach ziół, sposobach przygotowania leków pisali M. Nosal oraz J. Nosal w książce "Rośliny lecznicze i metody ich stosowania w narodzie" (1962), W. Karchut "Leki dookoła nas" (1973), J.Lypa "Leki pod stopami" (1996). Cenną pozycją w zakresie badania roślin leczniczych Karpat jest monografia W. Komendara "Rośliny lecznicze Karpat". W niej autor spośród 2 tys. dzikich roślin Karpat identyfikuje 350 gatunków mających właściwości lecznicze. W monografii opisanych jest ponad 230 gatunków roślin leczniczych, niektóre z nich są wykorzystywane w nowoczesnej oraz w tradycyjnej medycynie, a niektóre – tylko w etnicznej. Dla każdej rośliny jest podana botaniczna i farmakologiczna charakterystyka, metody terapii, czas i miejsca zbioru.

Mimo stosunkowo wszechstronnych florystycznych badań w ostatnich dziesięcioleciach, nie udało się rozwiązać wielu problemów. Bowiem wymagają one podejścia konsolidacyjnego z pokrewnymi dyscyplinami i instytucjami, w tym florystyki porównawczej, ekologii, biomorfologii, z uwzględnieniem specyfiki obszarów podgórskich. Do priorytetowych należą badania z zakresu transformacji antropogenicznej, prognozowanie jej dynamiki oraz synekologii zbiorowisk florystycznych. Musimy kontynuować badania terytorialnego rozmieszczenia roślin leczniczych, ich ochrony i odtwarzania siedlisk.

Rzadkie rośliny lecznicze Karpat to: *Gentiana punctata*, *Gentiana excisa*, *Arnica montana*, *Atropa belladonna*, *Convallaria majalis*, *Nymphaea alba*, *Narcissus angustifolius*, *Galanthus nivalis*, *Scopolia carniolica*, *Drosera rotundifolia*, *Polygonum bistorta*, *Pinus silvestris*, *Ledum palustre*, *Aconitum nanum*, *Nuphar luteum* i inne.

Przedsiębiorstwo Prywatne "Roślina Karpat". Prywatne przedsiębiorstwo "Roślina Karpat" zostało założone 29 maja 2003 w m. Stryj, w obwodzie Lwowskim, regionu karpackiego. Główną działalnością firmy jest produkcja suplementów diety oraz innych specyfików do celów medycznych, higienicznych i kosmetycznych. Zasadniczym celem firmy jest protekcjonizm ukraińskich konsumentów poprzez zapewnienie im dostępu do wysokiej jakości fitopreparatów farmaceutycznych oraz biopreparatów higienicznych i kosmetycznych.

Przykłady preparatów roślinnych i ich działania wytwarzanych przez Fitoprodukcję PP "Roślina Karpat":

"Inulin-topinambur" – metabolizm, cukrzyca,

"Oftalmosan M" – oczy

"Hepatowyt" – wątroba, jelita oddechowych,

"Sylaton Prost" – tonik,

"Inulina selen" – metabolizm,

"Vitakard" – serce, ciśnienie krwi, przepływ krwi,

"Nerwostabil" – system nerwowy,

"Faworyt" – dla mężczyzn,

"Nefrowił" – nerki,

"Antyreumatyn" – stawy.

Liceum rolnicze – "Muzeum Chleba". "Muzeum Chleba" – ważne centrum narodowego wychowania uczniów w Stryju i młodzieży w ogóle. Animatorem pomysłu stworzenia tak wspaniałego muzeum jest dyrektor Stryjskiego Liceum Rolniczego LNAU kandydat nauk ekonomicznych p. Wasyl Dmytryszyn, zasłużony pracownik dla rolnictwa Ukrainy. Tworzeniu muzeum przyświecał ważny cel ukazania wartości chleba, jego historię, drogę chleba z pola do stołu, z ziarna do bochenka.

Muzeum mieści się w Stryjskim Liceum obok Uniwersytetu Rolniczego we Lwowie. Sama ekspozycja muzealna zawiera informacje o historii Słowian, ukazuje ich sprzęt do prac rolniczych, mówi o znaczeniu chleba w życiu człowieka, przedstawia proces pieczenia różnych rodzajów chleba. Główną atrakcją ekspozycji muzealnej jest zabytkowy piec, zbudowany na wzór pieca, które murowali na początku ubiegłego wieku tutejsi mieszkańcy. Ściany Muzeum ozdobione są obrazami karpackich krajobrazów. Główną ozdobą jest obraz dziewczyny-Ukraińki z bochenkiem chleba w ręku. W muzeum wszystko, jak w zagrodzie wiejskiego gospodarza. Mężczyźni w haftowanych koszulach objają snopy pszenicy, mielą w młynku ziarna na kutię oraz przygotowują ziarno do młyna. Młode gospodynie umiejętnie zagniatają ciasto w nieckach zgodnie z recepturami babci. W pobliżu w piecu pali się ogień. Po

przeciwniej stronie wyeksponowane są pola pszenicy, owsa i jęczmienia. Z błękitnego nieba dolatuje ptasi śpiew. Właściciel plecie słomiany warkocz, koło niego w kotysce śpi dziecko. Muzeum zawiera oryginalne artykuły gospodarstwa domowego używane przez obywateli powiatów: Stryjskiego i Skoliwskiego: młynki, szlifierki, kielnie, kociuby, rogacze i łopaty. Również są miski gliniane, drewniane beczki, w których nasi przodkowie przechowywali zboże.

Zwiedzający mogą dołączyć do procesu wypiekania chleba, który jest demonstrowany przez studentów. A więc można wziąć cep i snop pszenicy, obić, później zmielić zboże na mąkę, a następnie zagnieść ciasto uformować bochenek chleba i wsadzić go do pieca.

Przeszłość, która przyszła do życia. Źródła, które nie wyschły.

HISTORIA MUZEUM “WERCHOWYNA”

Budynek muzeum – był własnością Stryjskiego prawnika i działacza społeczno-politycznego Jewhena Oleśnickiego. Dom wybudowano w 1899 roku. Od 1946 roku, aż po dzień dzisiejszy mamy w nim – Stryjskie Krajoznawcze Muzeum “Werchowyna”.

Od początku niepodległości Ukrainy Stryjskie Muzeum Krajoznawcze “Werchowyna” zdobyło status krajowego oraz zostało wpisane do obiektów, w których chronione są przedmioty oraz kolekcje będące własnością kraju i należy do dystryktu Muzeów Ukrainy.

Naukowy potencjał. Bazą naukową muzeum są eksponaty, których ilość sięga do 26 tysięcy. Najcenniejsze z nich to: stare książki, ikony, narodowe ubiory, pisanki, eksponaty rękodzieła artystycznego, rzadkie pisma, monety, medale.

Muzeum posiada 6 stale wyświetlanych wystaw i 2 sale o różnych zmieniających się ekspozycjach. Wystawa Muzeum składa się z trzech działów: przyrodniczej, historycznej i etnograficznej.

Dział Przyrody (dwa pokoje) przedstawia przeszłość geologiczną mówi o minerałach, roślinach i zwierzętach w południowo-zachodniej części Ziemi Lwowskiej. Znaczący wkład do uzupełnienia kolekcji muzeum poświęconej ssakom zrobił K. Tatarinow.

Dział Etnografii (jeden pokój) zainteresuje zwiedzających rzemiosłem ludowym, życiem, zwyczajami i tradycjami Bojkowszczyzny.

Dział Historii (trzy pokoje) informuje o najstarszych mieszkańcach w regionie, historii średniowiecznego Stryja. Wyświetla historię Stryja podczas zaboru austriackiego, wydarzenia z pierwszej wojny światowej, walkę mieszkańców o Ukraińskie Państwo. Osobna sala poświęcona jest Ukraińskiej Powstańczej Armii.

OBSZARY PRZYRODOOCHRONNE REGIONU KARPACKIEGO

Ukraińskie Karpaty należą do regionu bardzo bogatego w różnorodne zbiorowiska naturalne i pod tym względem są unikalnym naturalnym skarbem wielkiego piękna; wodozbiorem głównych rzek i największą na Ukrainie powierzchnią lasów pierwotnych. Niewielka część ukraińskich Karpat stanowią "Beskidy Skolskie", które są oryginalnym rezerwatem natury pierwotnej. W celu zachowania, odtworzenia i racjonalnego wykorzystania naturalnych krajobrazów rejonu, które mają ważne przyrodoochronne, estetyczne, naukowe, edukacyjne, rekreacyjne i sanitarne znaczenie 11 lutego 1999 roku utworzono park narodowy "Beskidy Skolskie" (dalej – PN).

Flora i fauna parku. Górskie fito i zoocenozy charakteryzują się bogactwem i różnorodnością gatunków, które mają pewne cechy związane z wyraźnym podziałem na strefy krajobrazu. Na terytorium jest wiele gatunków z Czerwonej Księgi oraz regionalnie rzadkich roślin i zwierząt. Szczególnie bogate w granicach PN są wielobarwne krajobrazy. Znaczną część parku zajmują średniogórskie rozcięte wąwozami kompleksy leśne. Dla nich charakterystyczne są strome zbocza oraz duża lesistość. W parku zachowały się czyste drzewostany bukowe, świerkowe i jodłowe. Wiek drzew wynosi 100 lub więcej lat. Niektóre grzbiety są pokryte szaroolchowymi i jaworowymi lasami oraz roślinami leczniczymi. W zbiorowiskach roślinnych wyszczególniono 632 gatunków, z których 50 jest zapisanych w Czerwonej Księdze Ukrainy. Wśród nich: *Arnica Montana*, *Astrantia major*, (*Lycopodium selago* L. *Huperzia selago* (L.), *Gymnadenia conopsea*, *Leucjum vernum*, *Cephalanthera longifolia* (L.), *Cephalanthera rubra*, *Goodyera répens*, *Listera cordata*, *Lilium martagon*, *Lunaria rediviva*, *Platanthera bifolia*, *Galanthus nivalis*, *Colchicum autumnale*, *Pseudorchis albida*, *Scopolia carniolica* Jacq., *Traunsteinera globosa*, *Crocus heuffelianus* i inne.

W parku żyje 86 gatunków owadów, 18 – ryb, 9 – płazów, 6 – gadów, 121 – ptaków i 50 gatunków ssaków. Wśród ssaków są *Cervus elaphus*, *Capreolus Gray*, *Sus scrofa*, *Lepus europaeus*, *Sciurus vulgaris*, *Vulpes vulpes*, *Martes martes* i *Martes foina*, *Canis lupus* L., *Ursus arctos*, z rzadkich gatunków – *Meles meles*, *Neomys anomalus*, *Arvicola terrestris*, *Mustela erminea* L., *Felis sylvestris*, *Lynx lynx* L., *Myotis bechsteini*, *Myotis nattereri*, *Rhinolophus hipposideros* Bechstein. Z Puszczy Białowieskiej sprowadzono *Bison bonasus*, które dobrze się tutaj zaaklimatyzowały i mają potomstwo. Wśród ptaków są *Lyrurus*, *Bonasa bonasia*, *Picus viridis* i *Picoides tridactylus*, *Loxia curvirostra*, *Motacilla cinerea* Tunstall, *Anthus spinoletta*, *Strix aluco*, *Falco peregrinus* Tunst. W Czerwonej Księdze Ukrainy wymienione są także gatunki: *Tetrao urogallus*, *Ciconia nigra*, *Aquila clanga*, *Aquila chrysaetos*, *Milvus milvus*, *Lanius excubitor*. Pełzają po terytorium parku różne gady m.in. *Vipera berus*, *Natrix natrix*, *Lacerta agilis*, *Lacerta viridis* ma *Zootoca vivipara*. Na liście gatunków zagrożonych znajdują się: *Zamenis longissimus*, *Lissotriton montandoni*, *Mesotriton*

alpestris, *Salamandra salamandra*, *Vipera berus*. Ogółem 11 chronionych gatunków zwierząt znajduje się na Czerwonej Liście Europejskiej, a 30 gatunków – w Czerwonej Księdze Ukrainy.

Badania populacyjne ekosystemów parku są jednymi z najbardziej bogatych w informacje i pozwalają analizować ich trwałość. Zagadnienia z zakresu egzogennych i endogennych czynników wpływających na florę i faunę pozostają aktualne do dziś. Ważne jest, aby zmodyfikować istniejące eksperymenty i rozpocząć nowe obszary badań ekologicznych Karpat Wschodnich jako całości.

Zadziwiającą ozdobą regionu karpackiego podkreślającą piękno Karpat są wodospady. Widok wody, która spada swobodnie w powietrzu i na ziemi rozbija się na małe krople – to rzeczywiście jedno z najpiękniejszych doświadczeń w życiu. Do miejsca przyciąga fakt, że na stosunkowo małej powierzchni znajduje się kilka ciekawych obiektów. To sama rzeka Kamianka, wodospad, powstały po rozłamaniu skały i jezioro pod nim w którym można się kąpać latem.

Kamianka – rzeka o długości 11 km w rejonie skolskim w obwodzie Lwowskim, dopływ rzeki Opór (basen Dniestru). Jest to typowa górską rzeką, jej koryto jest wąskie, gdyż przepływa między górami Beskidów Skolskich. Dolina Kamianki jest chroniona jako geomorfologiczny pomnik przyrody.

Od wodospadu pod stromym nachyłem prowadzi ścieżka do unikatowego dla Parku Narodowego obiektu chronionego – Żurawiego uroczyska. Tutaj w oligotroficznym (słabe odżywianie podziemne) głębokim torfowcu rośnie tajgowy gatunek – winogrono północne – żurawina błotna. Tuż obok rosną rzadkie dla Beskidów wełnianka pochwowata, bobownik trójlistkowy, rosiczka okrągłolistna, trzcina pospolita i inne. Na trasie znajduje się też Żurawie jezioro (lokalna nazwa – Martwe jezioro). Obecnie obserwujemy zarastanie jeziora jako biogeocenozy, co jest jego naturalnym procesem samorozwoju. Pod wpływem mchów torfowców i innej roślinności na jeziorze układa się spławina – początkowy etap tworzenia torfowiska. To przemawia o sukcesyjnych zmianach naturalnych ekosystemów.

Pasma górskie niższego pasu karpat (w. Sławsko). Osiedle typu miejskiego Sławsko leży w słonecznej dolinie w Skolskich Beskidach u zbiegu rzek Oporu i Sławka, na wysokości 590-600 m. nad poziomem morza. Ze wszystkich stron osiedle otoczone jest górami. Najwyższe szczyty – Kiczarka (845 m.), Plaja (876 m.), Prysłip (990 m.) Pliszka (1038 m.), Ilza (1066 m.), Kływa (1069 m.), Dowbuszanka (1236 m.), Wysoki Wierzch (1245 m.) oraz słynny Trostian (1235 m.).

Historia. Znaleźiska archeologiczne – krzemienne narzędzia pracy potwierdzają, że te tereny były zamieszkane już w okresie neolitu. Niektórzy badacze twierdzą, że osada pojawiła się w X wieku, a jego nazwa – Sławsko – ma pochodzi od słowa "sławny. Nazwę wzięto od osiedlonych tutaj dzielnych wojowników, którzy ocaleli z oddziałów ruskiego księcia Świętosława, który zginął pod Skolem. Historycy podają pierwszą wzmiankę o Sławsku w 1483

roku. W Sławsku urodził się ukraiński pisarz i dziennikarz F. Zarewycz (1835-1879), który pracował pod pseudonimem Jurko Wrona. Ponad ćwierć wieku przeżył tu również M.Ł. Ustyjanowicz (1811-1885), który przetłumaczył na język ukraiński dramat polskiego pisarza J. Korzeniowskiego "Karpaccy Górale" nazywany na Ukrainie "Górale Beskidów" i napisał piosenkę, "Werchowyna, ty nasz świtek", która stała się na Ukrainie bardzo popularna. W różnych latach tutaj bywał Iwan Franko (1856-1916). Badał etnografię Bojkowszczyzny i pobierał materiały do powieści historycznej "Zachar Berkut". Bywali tu W. Szaszkewicz, W. Hnatiuk, A. Rozdolski, I.Trusz, I.Kurylas, A. Nowakowski, A. Kulczycka, M. Sosenko i wielu innych wybitnych przedstawicieli kultury ukraińskiej. Zbierali materiały etnograficzne, pisali powieści, tworzyli wspaniałe dzieła.

Dziś Sławsko – popularne miejsce wypoczynku w Karpatach Ukraińskich. Góry przyciągają turystów i kuracjuszy, ponieważ tutaj jest czyste górskie powietrze, dzikie rzeki, potoki i wodospady, spokojne jeziora, malownicze szczyty. Być może nigdzie indziej nie oddycha się tak łatwo i swobodnie, jak na brzegach rzek górskich, wodospadów i jezior.

Nadzwyczajnymi atrakcjami rejonu Karpackiego są wodospady, rzeki i jeziora, wąwozy, jaskinie i szczyty, podkreślające piękno naturalne Karpat. Podczas wizyty w Sławsku każdy może znaleźć wiele atrakcji, dotknąć tych tajemnic, o których krąży wiele legend i opowieści ludowych. A ponadto może obowiązkowo umyć się życiodajną Karpacką wodą aby nabrać siły i energii na cały rok.

Źródła mineralne m. Schidnycia, ich lecznicze właściwości. Schodnyca, a dokładniej Shodnycia. Nazwa miasteczka składa się z dwóch słów: "schod" i "nycia". Schod – "schodzić", a "nycia" – dół, dolina. Razem to oznaczało "pójść w dół(dolinę)" gdzie leżał starożytny szlak handlowy przez skalną twierdzę Tustań, a jeszcze wcześniej przez duchowną Mekkę naszych przodków, mieszkańców Rusi Czerwonej. Region ten zawsze był znany z bydła, miodu, soli, produktów drewnianych oraz żelaznych. A od 1872 roku rozpoczął się na tym terenie rozkwit komercyjnych pól naftowych. Tutaj po raz pierwszy zastosowano nowy sposób mechanicznego wiercenia otworów szybu naftowego. Z tej okazji, w 1900 roku, na najwyższym szczycie (obecnie okolicy "Schidnyckich Karpat") zainstalowano pamiątny znak. Po raz drugi Schidnyca zaślęnęła wiek po tym, kiedy inżynier Omelian Stocki znalazł 38 źródeł cennej wody mineralnej "Naftusia", która nie ma odpowiednika wśród 10 000 znanych wód mineralnych na Ziemi. 9 stycznia 1976 roku Schidnyca została oficjalnie uznana uzdrowiskiem całego ZSSR.

Dziś Schidnyca to perła uzdrowiskowa obwodu Lwowskiego – "Ukraińska Szwajcaria". Balneologiczny ośrodek utworzony 9.01.1976 r. im. A. Stockiego (2005 r.). Ponadto to rekreacyjny, estetyczny, naukowy i ekologiczny klejnot Ukrainy. Ponad 50 gatunków z występujących tutaj roślin jest zapisanych w Czerwonej Księdze Ukrainy. Bogata jest też fauna, gdyż bytują tutaj – wilki, lisy, zające, jelenie, dziki. Do Czerwonej Księgi wpisane są – borsuk, wydra,

niedźwiedź brunatny, ryś, bocian czarny i inne. Wspaniałe krajobrazy – lasy liściaste i mieszane (pogórze), sosny (góry), piękne reliefy – Oriwskie Niziny, Beskidy Skolskie (600 – 900 m.), górskie szczyty w rejonie – Łokieć (998 m.), Ciuchiw Górny (939 m.) górską rzeką – Schidnyczanka (basen Dniestru) tworzą niepowtarzalne piękno tego ukraińskiego kurortu.

Źródło № 1. Tutaj są wody o wysokiej zawartości H,C,Na,Ca. Badacze z Instytutu Medycznego we Lwowie, Naukowego Instytutu Balneologii i Fizjoterapii w Odessie i lokalni lekarzy radzą wykorzystywać tę wodę przy następujących chorobach: przewlekłe odmiedniczkowe zapalenie nerek, kamica nerkowa, choroby przewlekłe i dróg żółciowych.

Źródło № 1-s. Woda danego źródła ma wysoką zawartość substancji organicznych. Jej skład jest podobny do "Naftusi", ale ze względu na dużą zawartość jonów węglowodorów ma silny biologiczny efekt terapeutyczny. Tę wodę badacze i lekarze zalecają pić przy chorobach wątroby i dróg moczowych.

Źródło № 2-s. Woda węglanowo-sodowa, średniej mineralizacji. Fizjologicznie woda wpływa na równowagę kwasowo-zasadową, zmniejsza produkcję kwasu przez gruczoły żołądkowe. Stosowana jest z dobrymi skutkami przy zapaleniu błony śluzowej żołądka o podwyższonej i normalnej kwasowości, chorobie wrzodowej, zapaleniu okrężnicy.

Źródło № 3. Słabo zmineralizowane wody lekko kwaśne wodorowęglanowe i wapniowe. Woda jest moczopędna i przeciwzapalnie działająca, poprawia krążenie krwi, normalizuje czynność nerek.

Źródła № 8, 9, 10. Wody te są wodorowęglanowe i wapniowe. Zalecane są przy chorobach wątroby i dróg żółciowych, oraz schorzeniach nerek i dróg moczowych. Pod wpływem tych wód lepiej funkcjonują nerki.

Źródło № 15. Woda z tego źródła jest o dużej zawartości żelaza i dwutlenku manganu. Analogów tego źródła na Ukrainie nie ma. Woda z tego unikatowego źródła jest zalecana do przewlekłych chorób żołądka z niską kwasowością i przy anemii. Również jest stosowana w wydzieleniu radionuklidów.

Źródło № 13. Według właściwości fizykochemicznych jest podobne do źródła № 15. Przy użyciu tej wody zmienia się wydzielająca funkcja gruczołów żołądkowych o różnej intensywności, zwiększa się produkcja pepsyny. Jony dwuwartego żelaza jako generatora krwi przyspieszają produkcję erytrocytów i są materiałem budowniczym hemoglobiny. Woda ta wspomaga wydzielenie radionuklidów.

Źródło № 18. Woda ta ma dużą ilość mikroelementów oraz substancji biologicznie aktywnych i mikroorganizmów właściwych dla "Naftusi". Zaleca się pacjentom dla stymulacji funkcji wątroby i nerek.

Źródła № 25 i 26. Ze składu chemicznego wynika, że są to lekko zmineralizowane wody hydro-siarczano-wapniowo-magnezowe. Mają one wszystkie grupy mikroorganizmów charakterystyczne dla "Naftusi". Zalecane są przy chorobach nerek i po żółtacze.

Archeologiczny zabytek natury “Urickie skały”. Twierdza “Tustań”.

Urickie skały – narodowy pomnik przyrody i archeologii, który nie ma odpowiedników w całej Europie, znajduje się w pobliżu małej wioski Uricz, w rejonie skolskim, na lewym brzegu doliny rzeki Stryj. Skały są prawdziwym świadkiem tysiącleci, nieocenionym skarbem przeszłości, związkiem między światem współczesnym, a minionymi epokami. Dlatego właśnie to miejsce zawiera największą liczbę rysunków wrytych w karpaccich skałach – petroglifów. Są to symbole słońca, błyskawicy, jelenia, wilków, siekiery, “koła Jupitera”, “Róg dostatku”. Wszystko to potwierdza konkluzje wielu badaczy, że niniejszy kompleks to największa świątynia słońca w Europie. Składają się one z trzech grup kamieni piaskowców: Ostry Kamień, Rynna i Kamień.

Grupa skał Kamień jest najbardziej znana dzięki istnieniu tutaj w IX-XIII w. staroruskiej twierdzy Tustań, która była punktem dla straży granicznej i celnej.

W czasach Rusi Kijowskiej i Księstwa Halicko-Włodzimierskiego (IX-XVI w.) na największej grupie skał Kamień, zajmujących powierzchnię 3 hektary była zbudowana unikatowa twierdza – staroruskie warowne miasto. Była to pięciopiętrowa budowla z kamienia z 15 metrowymi murami co było niezwykłym osiągnięciem architektonicznym jak na ówczesne czasy. Był to wtedy ważny punkt strategiczny nie tylko dla Rusi Kijowskiej, ale całej Europy. Służył jako linia obrony i przejście graniczne. Nazwa tej twierdzy pochodzi od częstego używania przez strażników hasła “stań tu”.

Każdy, kto przechodził przez to miejsce, musiał się zatrzymać, przedstawiając plan wyprawy, wpłacić należącą opłatę i dopiero po tym ruszać w dalszą drogę.

Miasto-twierdza składało się z trzech części – “Dziedziniec”, “Posadu” i “Końce”. Istnieje przekaz, że za czasów księcia Daniela Halickiego mieszkańcy pokryli twierdzę warstwą specjalnego roztworu (stosowanego w budownictwie i w naszych czasach – farby, lakiery) w celu wzmocnienia powierzchni piaskowców, ochrony ich przed wysoką temperaturą, wilgocią i deszczem, przeciwdziałania grzybom, mchom i innym zanieczyszczeniom. W przeciwnym razie skały straciły by formę i z czasem zarosły jodłami, bukami i leszczynami. Ten roztwór sporządzali z paproci zanokcicy (Asplenium) i innych roślin lub z ropy naftowej, której w Galicji w XIX wieku było najwięcej w Europie. Badacz Grygoriy Logvin przedstawił swoją hipotezę, że ściany zamku były wysmarowane glinami i bielone, co było dość powszechne wśród miast Białych Chorwatów. W 1986 roku naukowcy pierwszy raz oficjalnie stwierdzili stosowanie na ścianach białej gliny na wysokości do 15 metrów.

Dziedziniec położony na skalistym płaskowyżu Kamienia był cytadelą miasta. Szczeliny pomiędzy kamiennymi blokami były pełne drewnianych bali i belek, które zostały poukładane w rzędy.

W ciągu wieków twierdza przeżyła kilka okresów: pięć – zabudowy drewnianej, dwa – kamiennej, o czym świadczą kamienne resztki ściany o grubości 2,5 m, które łączą Duży Kamień z Dużym Skrzydłem. Północna część

jest odrębną skałą, nazywaną Oddzielnym Kamieniem. Tutaj znajdował się 5-piętrowy budynek z piątego okresu budowy – wieża obronna wysoka na 25 metrów.

Na Dziedzińcu mieściły się książęce i bojarskie pokoje, mieszkali tam również żołnierze, rzemieślnicy i służba, którzy obsługiwali dwór księcia i pokoje bojarów. Podczas oblężenia twierdzy Dziedziniec był się ostatnim miejscem schronienia dla mieszkańców grodu. Dlatego, od strony północno-zachodniej części zamku w skale wykute były dwa lochy jeden o wysokości 4 metrów (zdolność do obrony – 23 dni dla 50 osób) i drugi wysoki na 14 metrów (zdolność do obrony – 180 dla 50 osób), oraz w zachodniej stronie Kamienia – 30-metrowa studnia.

Ściany studni były starannie uformowane na całej głębokości, a jej przedłużenie na powierzchni wskazuje, że woda podczas wypełniania była podawana do innych kondygnacji twierdzy. Zbiorniki wodne specjalnie były oczyszczane. W tym celu kładziono na dno kilka warstw: gałęzi jodły, a na nich piasek, aby woda w zbiorniku nasyciała się tlenkiem i była dłużej przydatna do picia.

Najwyższy punkt Kamienia ma wysokość 90 metrów. Tu była wybudowana unikalna drewniana kopuła z której można było obserwować całe terytorium grodu i przyległych dróg. W środku twierdzy wiele wąskich, długich ciągów pieszych, które były używane jako przejścia do innych skał, drogi ucieczki i ścieżki do wody.

THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS OF NATURAL AND AGRO-INDUSTRIAL PROJECTS IN THE FOOTHILL AND MOUNTAIN AREAS OF THE CARPATHIANS (summary)

AGRO-INDUSTRIAL OBJECTS IN THE FOOTHILL AREAS OF THE CARPATHIANS (STRYI)

Medicinal plants of the Carpathians. Plants are the main source of vital activity of the organism, providing not only the necessary biologically active substances; they also have therapeutic and restoring properties.

The Carpathian region is diverse in floristic composition of the vegetation cover in general and has natural unique medicinal raw materials which have always been of interest to many researchers. The first botanical studies on the territory of western Ukraine began in the early nineteenth century by Besser and A. Zavadsky. Researchers described the Carpathian vegetation and geography of plants in Galicia in general, and published the summarizing list of the region's flora. Gradually, the research areas were changed from the descriptive and systematic to geobotanical descriptions and therapeutic effect of plants. The main publication of the botanical research relate to the results of the research devoted to the classification of the vegetation of the Ukrainian Carpathians (M.Holubec), geobotanical zoning of the western Ukraine (Y. Shelakh-Sosonko, G.Kukovica), resource potential (P. Vashchenko, S. Kharkevich), the conservation of flora (P.Chopyk). Starting from 1940's many works were devoted to the study of the flora of medicinal plants of the western regions. Healing properties of medicinal plants, methods of preparation of medicines were described M. Nosal, I. Nosal in the book "Medicinal plants and their use in folk medicine (1962), B.Karhut "Medicine around us" (1973), J. Linden "Medicine under your feet" (1996) Valuable work on the study of medicinal plants of the Carpathians is B.Komendar's monograph "Medicinal plants of the Carpathians". The author of the two thousand wild vascular plants of the Carpathians identifies 350 species that have medicinal properties. The book describes more than 230 species of medicinal plants; some of them are used in official and folk medicine, the others only in folk. Each plant is given botanical and pharmacological characteristics, methods of treatment, time and place of collection.

Despite the rapid development of floristic research in the last decade, a number of problems remain unsolved and their solution requires the integration of approaches and methods of other disciplines and institutions, in particular, comparative Floristics, ecology, biomorphology taking into account the specific features of the foothill areas. One of the primary tasks is to study the state of its anthropogenic transformation, forecast of dynamics and ecosystems of floristic groups. It is necessary to continue study the allocation of medicinal plants and their conservation and reproduction.

Rare medicinal plants of the Carpathians are: *Gentiana punctata*, *Gentiana excisa*, *Arnica montana*, belladonna (*Atropa belladonna*), Lily of the valley ordinary (*Convallaria majalis*), water Lily (*Nymphaea alba*), daffodil (*Narcissus angustifolius*), the common snowdrop (*Galanthus nivalis*), *Scopolia carniolica*, *Drosera rotundifolia*, *Polygonum bistorta*, pine (*Pinus silvestris*), marsh rosemary (*Ledum palustre*), *Aconitum nanum*, yellow jugs (*Nuphar luteum*) etc.

“Roslyna Karpat” – private business. The private business “Roslyna Karpat” was founded on May 29, 2003, in Stryi, Lviv region. The company’s main activity is production of dietary supplements for medicinal herbs, hygienic-cosmetic products. The main goal is to provide effective herbal remedies and hygienic-cosmetic products to the Ukrainian consumer.

Here is the list of their phytoproducts: “Insulin-artichoke” – metabolism, diabetes mellitus, “Oftalmico-M – eyes, “Hepatoma” – liver, intestinal tract, “Silaton Prost” – tonic, “the Insulin-selenium – metabolism, “Vitakard” –heart, blood pressure, circulation, “Nevrostabil” – nervous system, “Favorite” – for men, “Nefrovil” – kidneys, “Antirheumatic” – joints.

Agricultural College. “The Museum of Bread”. “The Museum of Bread” is one of the spiritual centers of national education of secondary school students in the Stryi area in particular and youth in general. The generator of the idea of creating such a wonderful museum was Director of the Stryi Agricultural College Vasily Fedorovich Dmytryshyn, candidate of sciences in Economics, Professor, honored worker of Ukraine in the field of agriculture. His primary task was to enhance the value of bread, its history, the long way from the field to the kitchen table.

The Museum is located on the territory of the Stryi College. The exhibition itself gives extensive information on the history of the Slavs’ farming culture, talks about the importance of bread in people’s life, shows the process of baking different kinds of bread. The highlight of the Museum exposition is the ancient oven, built on the model of the furnace, produced in the beginning of the last century. The walls of the Museum are decorated with the Carpathian landscapes. The main decoration is a picture of the Ukrainian girl holding a round loaf in her hands. Inside the Museum everything looks like the real-life farm. The boys in embroidery – college students – thrashing sheaves of wheat ground it on millstones; young mistresses making dough using recipes of grandmothers. Next to it, in the furnace is burning fire... The Museum contains genuine household items used by the inhabitants of Stryi and Skole: grinders, mills, mortars, poker, tongs and shovel. And even pottery, wooden barrels in which our ancestors were storing grain.

Visitors can join the process of making bread which is demonstrated by the college students. Past that comes back to life. Source that has not dried up.

“VERKHOVYNA” – MUSEUM OF LOCAL LORE

The Museum building is the former property of Yevhen Oleśnickyi – a Stryi lawyer and political activist. The house was built in 1899. From 1946 to the present day it is the museum of local lore “Verhovina”.

During the independence of Ukraine “Verkhovyna” was granted state status. The institution is included to the list of museums, which store collections and objects and the state property and belong to the state part of the Museum Fund of Ukraine.

The Museum contains exhibits – more than 26 thousand units of the main Fund – which present a great scientific interest. The most valuable of them are books, icons, folk outfit, Easter eggs, embroidery designs, rare books, coins, medals etc.

In the Museum there are six permanent and two halls with replacable exhibitions. The Museum exposition consists of three departments: nature, history and ethnography.

The department of nature (two rooms) shows the geological past, minerals, flora and fauna of the south-western part of the Lviv region. A significant contribution to the completion of the Museum's collection of mammals was made by K. Tatarinov.

The department of ethnography (one room) will be interesting for those who are after arts and crafts, lifestyle, customs and rituals of Boikivshchyna.

Department of history (three rooms) informs about the oldest settlements in the region, the history of medieval Stryi, the movement of the rebels. Covers the history of Stryi area during the period of Austrian domination, the events of the First World War, fighting for the Ukrainian state. A separate room is dedicated to the Ukrainian Insurgent Army.

PROTECTION NATURAL AREAS OF CARPATHIAN REGION

The Ukrainian Carpathians is a region which presents a variety of natural systems, a unique natural treasure of great beauty, the main catchments of the major rivers and the largest territory in Ukraine with virgin forests. A small part of this territory is called Skole Beskydy Mountains, the original untouched nature reserve. On February 11, 1999 the National Park “Skole Beskydy” (here in after – Park) was set up for the purpose of preservation, reproduction and rational use of natural landscapes of the region, which has an important environmental, aesthetic, scientific, educational and recreational value.

Flora and fauna of the Park. Mountain phyto – and zoocenosis is characterized by the richness and diversity of species composition that have certain characteristics associated with a pronounced zonation of landscapes. In the Park there are many red-listed and regionally rare species of plants and animals. Especially astounding is the landscape diversity of the Park. A significant part of the Park is occupied by upland dissected by ravines with

forests. They are characterized by steepness of slopes and large wood areas. The Park contains beech forests as well as spruce and fir. Age of trees up to 100 years or more. On some ridges meet Yavorov and sirovilhovi forests cover herbs. In general, the flora of vascular plants includes 632 species. 50 of which are listed in the Red book of Ukraine. Among them: *Arnica Montana*, *Astrantia major*, (*Lycopodium selago* L. *Huperzia selago* (L.), *Gymnadenia conopsea*, *Leucojum vernum*, *Cephalanthera longifolia* (L.), *Cephalanthera rubra*, *Goodyéra répens*, *Listera cordata*, *Lilium martagon*, *Lunaria rediviva*, *Platanthera bifolia*, *Galanthus nivalis*, *Colchicum autumnale*, *Pseudorchis albida*, *Scopolia carniolica* Jacq., *Traunsteinera globosa*, *Crocus heuffelianus* and other

The Park is inhabited by 86 species of insects, 18 fish, 9 amphibians, 6 reptiles, 121 birds and 50 mammals. Among mammals is *Cervus elaphus*, *Capreolus* Gray, *Sus scrofa*, *Lepus europaeus*, *Sciurus vulgaris*, *Vulpes vulpes*, *Martes martes* i *Martes foina*, *Canis lupus* L., *Ursus arctos*, the rare species – *Meles meles*, *Neomys anomalus*, *Arvicola terrestris*, *Mustela erminea* L., *Felis sylvestris*, *Lynx lynx* L., *Myotis bechsteini*, *Myotis nattereri*, *Rhinolophus hipposideros* Bechstein. The *Bison bonasus* was imported from Belovezhskaya Pushcha and now they are producing off springs. Among the birds one can come across a *Lyrurus*, *Bonasa bonasia*, *Picus viridis* i *Picoides tridactylus*, *Loxia curvirostra*, *Motacilla cinerea* Tunstall, *Anthus spinoletta*, *Strix aluco*, *Falco peregrinus* Tunst. The Red book of Ukraine includes the following species: *Tetrao urogallus*, *Ciconia nigra*, *Aquila clanga*, *Aquila chrysaetos*, *Milvus milvus*, *Lanius excubitor*. The reptiles are presented by the adder, *Vipera berus*, *Natrix natrix*, *Lacerta agilis*, *Lacerta viridis* ma *Zootoca vivipara*; listed-in-the-Red-book *Zamenis longissimus*, *Lissotriton montandoni*, *Mesotriton alpestris*, *Salamandra salamandra*, *Vipera berus*. In total 11 protected species listed in the European red list, and 30 species in the Red book of Ukraine can be found in the Park.

Population studies of the ecosystems of the Park gives an opportunity to analyze the stability of ecosystems and the response of biota to exogenous and endogenous effects which remains relevant till today. Important is research to Refine existing and develop new directions of ecological and faunistic studies of the Eastern Carpathians in general.

Waterfalls are considered to be amazing decorations of the region emphasizing the proud beauty of the Carpathians. Indeed, watching water first rising in the air and falling down with a loud crash in a spray is truly one of the most memorable life experiences. This relatively small area attracts tourists because of a number of interesting objects. Among them are: the Kamyanka river, the waterfall and the small lake suitable for swimming in the summer beneath it.

The Kamyanka River, 11km long, is the right tributary of the Opir River (the Dniester river basin). This is a typical mountain river; its valley is narrow, winding

its way between the mountains. The floodplain is often unilateral or missing. Its valley is protected as geomorphologic natural monument.

From the waterfall up along a steep slope, the path takes you to a unique national Park conservation project “Cranberry tracts”. Here at oligotrophic deep sphagnum peat grows taiga resident - “North Grape – marsh cranberry. Beside her grow rare in Beskydy cotton grass vaginal, almond trifoliolate, crabgrass rotundifolia, common reed and others In the tract there is the Cranberry lake (local name – Dead lake). Today one can see overgrowing of the lake as biogeocenosis – a natural process of its evolution. The lake’s floating vegetation is formed under the influence of sphagnum mosses, sedges, and other vegetation which precedes formation of the bog. This testifies to successive changes to natural ecosystems.

The mountain ranges of the lower belt of the Carpathians (Slavsk). The village of Slavske is located in a sunny valley in Skole Beskydy Mountains at the confluence of Opir and Warbler at the height of 590-600m above sea level. From all sides the village is surrounded by mountains. The highest peaks are Kicherka (845m), Plai (876m), Prislip (990m), Pliska (1038m), Ilsa (1066), Cliva (1069m), Pysana Krynytsal or Dovbushanka (1236m), Vysokyi Verkh (1245m), and the famous Trostyan (1235m).

History. The territory of Slavske was settled long ago. This is evidenced by archaeological findings of flint tools of the Neolithic period. Some researchers claim that the settlement was founded in the X century, and its name – Slavske – is of an ancient Slavic origin. It probably comes from the word “glorious”. The name for warriors who had distinguished themselves by bravery in the campaigns of the princes of Kiev and later settled there. The historical date of its foundation is 1483. In Slavske was born a Ukrainian writer and journalist F. Zarevich (1835-1879,) who worked under the pseudonym YurkoVorona. More than a quarter of a century he lived in Slavske M. L. Ustyianovych (1811-1885,), who translated into Ukrainian language “Karpaccy gorale” – a drama by a Polish writer Y. Korzeniowski, calling it “The Highlanders from Beskids. It was accompanied by his song song that became popular “Verhovina – you are our light”. In different years there came I.Franko. The writer studied ethnography of the Boiko land and collected materials for the historical novel “Zakhar Berkut”. B Shashkevych, V. Hnatiuk, O. Rosdolsky, And Trush, And Kuriles, O. Nowakowski, A. Kulchitsky, M. Sosenko and many other prominent figures of Ukrainian culture visited the area. They collected folklore and ethnographic material, wrote fiction, created wonderful paintings of landscapes.

Today, Slavske is a popular recreation spot in the Ukrainian Carpathians. Mountains, like a magnet, attract tourists and vacationers because of its clean air, impetuous streams and waterfalls, babbling brooks, calm lake surface and the picturesque peaks. There is hardly a place where you can breathe easily and freely as on the banks of the mountainous rivers, waterfalls and lakes. While in Slavsk, you can visit many interesting places, touch

upon those mysteries, which are described in numerous legends and folk tales. And be sure to wash with life-giving Carpathian water to gain strength and energy for the whole year.

Mineral springs in Skhidnitsa and their curative properties. Skhidnytsia, but rather Skhodnytsya. The name of the urban-type settlement consists of two words: “skhod and niz”. Together, this meant “go down to the valley”, where lay the ancient trade routes past the famous rock fortress, and previously the spiritual Mecca of our ancestors, the inhabitants of Chervona Rus – fortress Tustan. At all times this area has been famous for livestock, honey, salt, wood products and iron ore. And in 1872, here started the commercial development of oil fields. It was the first well drilled mechanically. On this occasion, in 1900, at the highest peak (now the outskirts of the health resort “Skhidnytsia Karpat”) a memorial was erected. Fame returned to Skhidnytsya the second time a century later when an engineer Emelian Stotsky found 38 sources of mineral water “Naftusya”, which has no analogues among the tens of thousands of known mineral waters on the Earth. On January 9, 1976 Skhidnytsya was officially recognized at the time as an All-Union resort.

Today Skhidnytsa resort is the pearl of Lviv region – Ukrainian Switzerland Balneological (medical) resort from 9.01.1976, in 2005 was named after A. Stotsky. This is a recreational, aesthetic, scientific and ecological treasure of Ukraine. More than 50 species of plants are listed in the Red book. Fauna – wolves, foxes, hares, deer, wild boar, deer. Listed in the Red book – badger, otter, brown bear, lynx, black stork etc. Natural lands-cape is broad-leaved and mixed forests (foothills), coniferous forest (mountains). Type of terrain – Oriv low mountain, Skole Beskids (600-900 m above sea level). Mountain peaks of the region are Lokot (998m), Ziukhiv Verkhniy (939m), mountain river is Skhdnichanka (the Dniester basin).

Source No. 1. It is hydrocarbonate-sodium-calcium water. Scientists of Lviv medical Institute, Odessa Research Institute of balneology and physiotherapy, and local doctors advise to use this water for the following diseases: urolithiasis, chronic pyelonephritis, chronic pielotsistit and diseases of the biliary system.

Source No. 1-C. This water source has a high content of organic substances. It is similar to “Naftusya”, but due to high content of hydrogen carbonate ions has a clear biological therapeutic effect. This water is recommended for liver diseases, urinary tract infections and pancreatitis.

Source No. 2-C. It is hydrocarbonate-sodium water of medium mineralization. The physiological action of water affects acid-base balance and helps to reduce cyclotourisme functions of gastric glands. Used with great effect for gastritis with high and normal acidity, peptic ulcer, chronic pancreatitis and colitis.

Source No. 3. This is slightly mineralized, slightly acidic hydro-carbonate-calcium water. Water has a diuretic and anti-inflammatory effect, improves blood circulation in the body, normalizes the work of the kidneys.

Source No. 8, 9, 10 (pump room). These waters are hydrocarbonate-calcium. They are recommended for diseases of the liver and biliary tract, as well as in the pathology of the urinary tract and kidneys. Under the action of these waters increases urinary kidney function and increased diuresis.

Source No. 15. Water from this source with a high content of iron, carbon dioxide, and manganese. No more analogues in Ukraine. The water from this unique source is recommended for use in chronic diseases of the stomach with low acidity, and with anemia. This water is especially helpful in the excretion of radionuclides.

Source No. 13. According to its physico-chemical properties it is similar to the source No. 15. The water is hydrocarbonate-calcium. It changes secretory function of gastric glands with different intensities, increases the production of pepsin. Ions of bivalent iron as a specific regenerator blood, accelerate the formation of red blood cells and serve as building material for hemoglobin. This water contributes to the excretion of radionuclides too.

Source No. 18. This water has a high amount of trace elements and biologically active therapeutic organic substances and microorganisms characteristic of "Naftusia". It is recommended to patients to stimulate functions of liver and kidneys.

Sources No. 25 and 26. The chemical composition is slightly mineralized, hydrocarbonate-sulphate-calcium-magnesium waters of these springs have all the specific groups of microorganisms for the "Naftusia" type waters. They are recommended to use in kidneys diseases and after Botkin's disease.

Archaeological monument "Urytski skeli. Fortress Tustan". Urytski Rocks, a natural and archaeological monument of national patrimony, is located near the small village of Urich, in the Skole district, on the left bank of the Stryi River. The Rocks are a real breath of millennia, the link between the modern and the ancient world, an invaluable treasure, which has come to us from the pre-historic times. That is why the basin contains the largest in the Carpathian mountains number of rock drawings – petroglyphs. These are the symbols of the sun, lightning, deer, wolves, "Jupiter's wheel" etc., confirming the findings of many scientists that this complex is the largest temple of the Sun in Europe, the place of the ancestors of the ancient Slavs – the Hyperboreans. The Rocks consist of three groups of sandstones: sharp stone, gutter and stone itself.

The group of stones named Rocks is the most famous widely known because of the unique wooden Tustan fortress – the border patrol and the customs place – built in there on the area of 3ha in the times of Kievan Rus and Galicia-Volyn Principality (IX-XVI centuries). It was an important strategic object not only for Kievan Rus, but for the whole Europe serving as the defensive line. The name of this fortress was probably taken from the frequent use of the phrase "Stay here!"

Everyone who passed through the town was forced to stop, to declare his intentions, to pay tax and only then was allowed to move forward.

The fortress consisted of three parts – “detinets” (young man’s compound) or kremlin, “posad” adjoining area and “endings”. There is a theory that in times of Prince Daniil Galitsky citizens coated the fortress with a good layer of special solution, which is used in construction in our times (paint-lacquer) to strengthen the surface of the sandstone, to protect them from fire, moisture and precipitation, to resist fungi, moss and any other pollution. Otherwise the rocks would have lost their form long ago and throughout centuries just overgrown with spruce, beech and hazel. This solution was extracted from fern and other calcium-containing plants or oil, which Galicia had in abundance. Researcher Gregory Logwin put forward his hypothesis, according to which the castle walls were plastered and whitewashed, which is quite common among the cities of the white Croats. In 1986, scientists headed by the first researcher of the fortress Mikhailo Rozhok officially stated that the walls of Tustan at a height of 15m were covered with white clay.

The fortress centre was located on the rocky plateau and looked like a city of the citadel. The gaps between the stones were filled with wooden logs and beams, which were installed in the carved grooves.

Over the centuries the castle underwent several reconstruction periods: five wooden construction and two – stone, as evidenced by the remains of stone walls with a thickness of 2.5m connecting Large Stone with Large Wing. The northern part of the Stone is a solitary rock, called Separate Stone. It is right there that a five-storeyed building of the 5-th construction period – defensive tower 25m high was recorded as having been built.

The detinets consisted of prince and boyar yards, there also lived warriors and craftsmen who served the prince's court and boyar mansion. During the siege of the fortress by the enemy, the detinets became the last refuge for the townspeople. That is why, from the north-western side of the castle in the rock carved two water tanks of the blocks 4m high (defensive capacity – 23 days for 50 people) and 14m (defensive capacity – 180 days for 50 people), and at the foot of the western stone was 30-metre well.

The walls of the well, carefully carved throughout its depth, and its continuation on the surface in the form of mine suggests that water content of the well was fed to the other tiers of the fortress. The water in the tank was specially purified. For this the bottom was laid with spruce branches, then sand, and thus in several layers, to saturate the water in the tank with oxygen to prolong its drinking quality.

The highest point of the Stone is 90m. Here was built a unique sharp wooden dome from which it was possible to shoot through the whole territory of the settlement and the adjoining tracts. In the middle of the fortress were a lot of long narrow passages-grottoes, which were supposedly used as outputs to other rock groups (in particular Gutter 4) and as an emergency exit or just the path to the water.

Література

1. Ващенко П.Т., 1959. Природні ресурси західних районів УРСР. П. Ващенко. Львів: Книжково журнальне вид-во, 132.
2. Воронцов Д.П. 2008. Аналіз флори національного природного парку “Сколівські Бескиди”. Наукові Записки природознавчого музею. Львів. Випуск 24. 99 –108.
3. Геренчук К. І., 1968. Природа Українських Карпат. Львів: Вища школа, 66.
4. Голубец М.А., Малиновський К.А. 1967 Принципы и классификация растительности Украинских Карпат. Бот. журн. 52 (2), 189–201.
5. Громадські музеї Львівщини: [довідник]: у 2т., 2007. Л. Перейма, Я. Огоновська, М. Зобків, Г. Івановська. Львів: Проман. 1, 243.
6. Емельянов И.Г., 1992. Роль разнообразия в функционировании биологических систем. Київ. Ин-т зоологии АН Украины, 64.
7. Кархут В.В., 1973. Ліки навколо нас. Київ. Здоров'я, 447.
8. Комендар В.І., 1971. Лікарські рослини Карпат. Ужгород. Карпати., 247.
9. Малиновський К. А., 1980. Рослинність високогір'я Українських Карпат. Київ. Наук. думка, 280.
10. Малиновський К.А., Царик Й.В., 1991. Проблема вивчення і охорони популяцій рідкісних видів флори Українських Карпат. Укр. ботан. журн. 1991. 48 (3), 13–21.
11. Національний природний парк “Сколівські Бескиди”, 2008. Тваринний світ. А.М. Дейнека, В.Я. Бандерич, А.-Т. Башта, І.М. Горбань, Л.І. Горбань, В.П. Приндак, П.Б. Хоєцький. Львів. СПОЛОМ, 176.
12. Носаль М.А., Носаль І., 1962. Лікарські рослини і способи їх застосування в народі. Київ. Держмедвидав УРСР, 299.
13. Платонов В., 2009. Східницька Нафтуса. Історія відкриття Омеляна Стоцького. Світогляд. 4, 53–59.
14. Писана керниця: Топонімічні легенди та перекази українців Карпат., 1994. Збір. і впоряд. В. Сокіл. Львів. Інститут народознавства, 205.
15. Рожко М.Ф., 1996. Тустань – давньоруська наскельна фортеця. Київ. Наук. думка, 240.
16. Рожко М.Ф., 1996. Тустань. Державний історико-культурний заповідник. Сколівщина. Львів, 38-69.
17. Рожко В., 2009. Три роки діяльності заповідника “Тустань”: комплексний підхід до збереження та розвитку наскельного міста-фортеці. Фортеця : зб. заповідника “Тустань” на пошану Михайла Рожка. Львів. Камула. Кн. 1, 704-714

18. Стоцька Г.О., 1997. Цілющі води Східниці. Львів. Червона Калина, 41.
19. Стецула Н.О., Обух А., 2011. Таксономічна структура теріофауни національного природного парку “Сколівські Бескиди”. Науковий вісник національного університету біоресурсів і природо-користування України, 164, (3), 123–131.
20. Стецула Н.О., 2012. Історія досліджень флористичного складу Передкарпаття. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Сер. Біол. 3 (52), 16-20.
21. Стецюк О., Гамкало Н., 2013 Музейні заклади Львівської обл. : територіальні особливості розвитку. Вісник Львівського університету. Серія географічна. 42, 333–341.
22. Стойко С.М., Мілкіна Л.І., Ященко П.Т., Кагало О.О., Тасенкевич Л.О., 1998. Раритетні фітоценози західних регіонів України (Регіональна “Зелена книга”). Львів. Поллі, 189.
23. Татаринов К.А., 1973. Фауна хребетних заходу України. Львів. Вид-во Львівського ун-ту, 254.
24. Флора і рослинність Карпатського заповідника., 1982. Стойко С.М., Тасенкевич Л.О., Мілкіна Л.І. та ін. Київ. Наук. думка, 1982, 219.
25. Харкевич С.С., Чопик І., 1960. Рослинні багатства Українських Карпат, їх використання та охорона. Київ, 67.
26. Шелях-Сосонко Ю.Р., Куковиця Г., 1971. Геоботанічне районування рівнинної частини заходу України. Бот. журн. 56 (10), 1388–1395.
27. <http://www.anfema.tk/chudovie.html>.
28. <http://prostir.museum/ua/file/246>.
29. http://skole.org.ua/botan_dosl.html.
30. <https://www.google.com.ua/search?q>.